דף ז

תוכן

א. דין חופה בלי כתובה
ב. אימתי נוהג דין מתוך
ג. גדר חובת שמחת חתן וכלה
ד. יסוד הדין דפנים חדשות

א) דין חופה בלי כתובה

א. הגמ' מביאה מעשה בר' אמי, שהתיר לחתן לבעול בתחלה בשבת, והקשו עליו רבנן, הא לא נכתבה הכתובה, [והשיב ר' אמי, שיש ליתן לה מטלטלין עד שנכתבה הכתובה]. ומקושיית הרבנן מבואר, שאסור לבעול עד שנכתבה הכתובה.הר"ן (א. בדפי הרי"ף ד"ה או) העיר, דמסתמא איירי שעשו החופה ביום ד' כתקנת חז"ל, ונמצא שנעשתה החופה בלי כתובה, וא"כ מוכח מכאן דשרי לעשות חופה בלא כתובה, ורק ביאה אסורה.

ב. אולם הרמב"ם פסק (אישות פ"י ה"ז), שאין מכניסין כלה לחופה עד שיכתוב כתובה. ובמגיד משנה ביאר טעמו, שכיון שאסור לבעול בלא כתובה, ממילא גם אין לעשות החופה, דבעינן חופה הראויה לביאה כמ"ש הרמב"ם (שם ה"ב) שחופת נדה אינה מועלת מטעם זה. ומה שהביא הר"ן ראיה מסוגיין דחופה בלי כתובה מועלת, דחה המ"מ, שכך היתה המעשה, אבל לכתחילה אין לעשות כן.

ג. השער המלך (קונ' חופת חתנים סעי' ו) ביאר דברי המ"מ, שאע"פ שלכתחילה צריך לכתוב כתובה קודם החופה, מ"מ בדיעבד אין זה מעכב, ואע"ג שלגבי חופת נדה פסק הרמב"ם דנפסלת החופה אף בדיעבד, יש לחלק, דנדה אסורה מן התורה, וא"כ מדאורייתא החופה אינה ראויה לביאה, ולכך פסולה בדיעבד, אבל כלה בלי כתובה אסורה רק מדרבנן, וא"כ מדאורייתא החופה ראויה לביאה, ולכך מהני בדיעבד.

ד. היוצא מזה, דנחלקו הראשונים אם מותר לכתחילה לעשות חופה בלי כתובה. ויסוד המחלוקת הוא, האם **חופה שאינה ראויה לביאה** משום איסור דרבנן מותרת לכתחילה או לא. אבל בדיעבד לכו"ע מהני.

ב) אימתי נוהג דין מתוך

א. הגמ' מביאה דר' יהודה התיר ביאה ראשונה ביו"ט, ור' פפי אמר דלפי ר"י גם בשבת מותר, אלא שהמעשה היתה ביו"ט, אבל ר' פפא אמר דהתיר ר"י רק ביו"ט. והקשה ר' פפי לר' פפא, מדוע יש להקל יותר ביו"ט מבשבת, אם משום דין 'מתוך', א"כ יהא מותר לעשות מוגמר ביו"ט, והשיב ר' פפא, דמתוך נאמר רק בדבר השוה לכל נפש.

ב. בתוס' (ד"ה אלא) הקשו, דקושיית ר' פפי ממוגמר קשה גם לדידיה, דעל כרחך גם ר' פפי מודה לדין מתוך, שהרי זוהי שיטת בית הלל (ביצה יב.). ותירצו התוס' (בתירוץ שני), דמתוך נוהג דוקא בדבר הרגיל, וס"ל לר' פפי דהבעילה הראשונה אינה דבר הרגיל, ור' פפא חולק וסובר דנחשבת דבר הרגיל.

ג. ולפי"ז יוצא, דיסוד המחלוקת בין ר' פפי ור' פפא הוא, האם **הבעילה הראשונה נחשבת כדבר הרגיל** או לא, דר' פפי סובר דאינה דבר הרגיל, אבל ר' פפא סובר דהיא דבר הרגיל.

ד. בשו"ת משיב דבר (ח"א סי' לז) תירץ קושיית התוס' באופן אחר, דר' פפי סבר דמתוך נאמר רק לגבי הבערה והוצאה, דכתיב בהם 'וביום השבת' דמשמע דהם אסורים רק בשבת ולא ביו"ט, אבל לגבי שאר מלאכות כגון חבורה ליכא מתוך, אבל ר' פפא סבר דמתוך נוהג בכל המלאכות.

ה. ולדבריו נמצא, שיסוד המחלוקת בין ר' פפי ור' פפא הוא, האם אמרינן מתוך דוקא **במלאכות הבערה והוצאה**, או גם **בשאר המלאכות**.

ג) גדר חובת שמחת חתן וכלה

א. הגמ' מביאה בשם ר' הונא, דאלמנה אינה טעונה ברכת חתנים, ומקשה, דמצינו בבועז שנשא אלמנה ובירך, ומתרצת, דאלמנה אינה טעונה ברכה כל ז' ימים אלא יום א' בלבד. ומקשה ע"ז מברייתא דקתני שחייב החתן לשמוח עם אשתו ג' ימים, והיכן מצינו ברכה ג' ימים, [דבס"ד נקטה הגמ' דדין ברכה ודין שמחה הם תלויים זה בזה].

ב. ומתרצת הגמ', דדין שמחה ודין ברכה אינם תלויים זה בזה, ומביאה הגמ' ב' לשונות לגבי הציור שבו מצינו שמחה ג' ימים: ללישנא קמא הציור הוא, באלמון שנשא אלמנה, דצריך יום א' לברכה וג' ימים לשמחה, וללישנא בתרא הציור הוא, בבחור שנשא אלמנה, דצריך ז' ימים לברכה וג' ימים לשמחה. ונחלקו הראשונים אם יש מחלקות בין ב' לשונות אלו.

ג. הרמב"ם פסק (אישות פ"י הי"ב), הנושא אלמנה ישמח ג' ימים, ופסק עוד (ברכות פ"ב ה"ט), דבחור שנשא אלמנה מברך ז' ימים, ובאלמון שנשא אלמנה מברך יום א'. וביאר הר"ן (ב. בדפי הרי"ף), דס"ל להרמב"ם, דב' לשונות הגמ' לא פליגי, ושני הדינים נכונים, ויוכל להיות ברכה בלי שמחה ושמחה בלי ברכה.

ד. אולם הרשב"א כתב (ד"ה איבעית), דב' הלשונות פליגי, דשיטת הלישנא בתרא היא שלגבי בחור שנשא אלמנה יש ז' ימים לשמחה וג' לשמחה, אבל שיטת הלישנא קמא היא שזה אינו, משום שכל זמן שיש ברכה ממילא יש גם שמחה, משום שמלבד תקנת שמחה, גם צריך לשמוח משום שחתן דומה למלך וחייב בשמחה, וכל זמן שיש ברכה נחשב כחתן.

ה. בחי' הגרי"ז הלוי (עניינים סי' יח, ברכת חתנים אות א) כתב, שגם הרמב"ם ס"ל שיש חיוב שמחה משום שחתן דומה למלך, אלא דס"ל שיש חילוק בין שמחה זו לבין התקנה לשמוח עם הכלה, דשמחת מלך אין בה איסור מלאכה, אבל שמחת הכלה אוסרת גם מלאכה.

ד) יסוד הדין דפנים חדשות

א. הגמ' מביאה בשם ר' יהודה, דמברכים ברכת חתנים ז' ימים רק אם באו פנים חדשות, ופירש"י, דהיינו בני אדם שלא היו שם אתמול, ע"כ. ויש לעיין, למה בעינן פנים חדשות כדי לברך ברכת חתנים.

ב. בתוס' (ד"ה והוא) מבואר דהטעם הוא, משום דעי"ז שבאו פנים חדשות נתרבה שמחת הסעודה. ולפי"ז מובנים דברי הרא"ש, שכתב (סי' יג), דפנים חדשות היינו אדם שלא אכל עד עתה אצל סעודת הנישואין, ואפילו אם היה שם בשעת החופה, ע"כ. ויש לבאר טעמו, שכיון שלא השתתף עד עתה בסעודה, כשמשתתף בסעודה נתרבה שמחת הסעודה.

ג. אכן הרמב"ם (ברכות פ"ב ה"י) חולק על הרא"ש, וכתב, דפנים חדשות היינו אדם שלא שמע ברכת חתנים בשעת החופה, אבל אם היה שם בשעת החופה, אפילו אם לא השתתף בסעודה, לא מיקריא פנים חדשות. והקהילות יעקב (סי' ו) ביאר טעמו, דס"ל שהטעם דבעינן פנים חדשות הוא, משום שחייבו חז"ל ברכות חתנים בסעודת השבע ברכות מחמת הפנים חדשות שלא שמע הברכות.

ד. וכתב הקה"י, דמש"כ התוס' והרא"ש דשבת חשובה כפנים חדשות, זהו לפי שיטתם דס"ל דפנים חדשות הוא ריבוי שמחה, שלפי"ז מובן דגם שבת מיקרי פנים חדשות משום שמוסיפה שמחה. אבל לדעת הרמב"ם, דיסוד הדין דפנים חדשות הוא דחובת הברכה היא מחמת הפנים חדשות, לא יתכן דשבת מיקריא פנים חדשות.

ה. היוצא מזה, דמצינו ב' שיטות בראשונים ביסוד הדין דפנים חדשות: א. משום **ריבוי שמחה** (תוס' ורא"ש), ולפי"ז פנים חדשות היינו אדם שלא השתתף עד עכשיו **בסעודה**, ב. משום שהפנים חדשות עדיין **לא שמע ברכת חתנים**, ולפי"ז פנים חדשות היינו אדם שלא היה אצל **החופה** ולא שמע הברכות (רמב"ם).

דף ז

בגדר ברכת האירוסין

גמרא:

ברכת האירוסין מאי מברך רבין בר ר' אדא ורבה בר ר' אדא תרוויהו משמיה דר' יהודה אמרי בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין

תמצית הסוגיא:

הגמ' מביאה מברייתא שבשעת הקידושין מברכין ברכת אירוסין. ומובא בגמ' נוסח הברכה, והוא, 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין'.

והעירו הראשונים, שנוסח ברכה זו אינו דומה לנוסח שאר ברכות, שמצד אחד לשון הברכה הוא 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', שהוא לשון ברכת המצוות, ואמנם מצד שני ברכה זו אינה דומה לברכת המצוות, שהוסיפו 'שאסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות', ואם היא ברכת המצוות, למה לא מספיק לברך 'על מצות קידושין' כמו בשאר ברכות המצוות.

ומצינו בראשונים שתי דרכים לבאר גדר ברכת האירוסין. הרמב"ם כתב שהיא ברכת המצוות, והטעם שהאריכו בנוסח הברכה יותר משאר ברכות המצוות הוא, משום שיש בקידושין קדושה יתירא. אבל הרא"ש והר"ן כתבו דלא מסתבר שהיא ברכת המצוות, אלא היא ברכת השבח, שמברך על זה שהקב"ה בחר בישראל וקדשם בענין הזווג ב'קדושתן של ישראל', דומיא לקידוש בשבת שמברכין על זה שקידש השי"ת את ישראל בקדושת השבת. ויש כמה נפק"מ לדינא בין השיטות כמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

שיטה א. ברכת המצוות

א. רמב"ם הל' אישות פ"ג הכ"ג

הקשו כתב דכל המקדש אשה בין ע"י עצמו ובין ע"י שליח צריך לברך קודם האירוסין 'כדרך שמברכין על כל המצות'.

ומבואר מלשונו, דס"ל דברכת האירוסין היא ברכות המצוות, ומברך החתן על זה שהוא מקיים המצוה לקדש אשה, דומיא למה שמברכים קודם עשיית כל מצוות.

ב. רמב"ם הל' אישות פ"א ה"ב

כתב דאירוסין היא מצות עשה מן התורה.

ומבואר בהמשך דבריו, דאירוסין אינה רק הכשר מצוה כדי לקיים מצות פריה ורביה, אלא היא מצוה בפני עצמה. ולפי"ז אתי שפיר הא דס"ל להרמב"ם שצריך לברך ברכת המצוות על האירוסין.

ג. מאירי ד"ה נוסח

כתב דברכת האירוסין היא ברכת המצוות, וכדברי הרמב"ם, והוסיף, שהטעם שהאריכו בברכה זו בשבח והודאה יותר משאר ברכות המצוות הוא, מפני שענין הזיווג הוא קדושה יתירא, ואנו נותנין שבח והודאה להשי"ת על שקדשנו והפרישנו מאיסורי עריות.

שיטה ב. ברכת השבח

ד. רא"ש סי' יב

כתב דלא מסתבר דברכת האירוסין היא ברכת המצוות, משום שעיקר המצוה היא פריה ורביה, והרי אם יקח החתן פלגש וקיים פו"ר שוב אינו מחוייב לקדש אשה, ונמצא שאין חיוב לקדש אשה, והלכך לא נתקנה ברכות המצוות בקידושין.

וכמה אחרונים למדו בכוונת הרא"ש, שאף שיש מצוה לקדש אשה, כדי לקיים פו"ר, מ"מ אינה אלא מצוה קיומית ולא מצוה חיובית, שהרי אפשר לקיים המצוה ע"י פלגש בלי קידושין, ובמצוה קיומית לא נתקנה ברכת המצוות.

ה. העמק שאלה שאילתא קסה אות א

כתב, דמוכח מדברי הרא"ש דס"ל שאין שום מצות עשה בעצם הקידושין, אלא היא רק הכשר כדי לקיים מצות פו"ר בשעת הבעילה, [ודלא כדעת הרמב"ם דקידושין היא מצוה בפני עצמה].

ומבואר שהבין כוונת הרא"ש באופן אחר, שהטעם דלא שייכא ברכת המצוות באירוסין הוא, משום שאינה מצוה גמורה אלא רק הכשר מצוה.

ו. ר"ן ב. בדפי הרי"ף ד"ה ואסר [ורמב"ן ד"ה וצונו]

כתבו ג"כ דלא מסתבר דברכת האירוסין היא ברכת המצוות, אלא שכתבו טעם אחר לזה, משום דקידושין אינה גמר המצוה, דהא עדיין מחסרה כניסה לחופה.

וכתבו, שברכת האירוסין היא ברכת השבח, שמברך על קדושתן של ישראל, דהיינו שהקב"ה בחר להם וקדשן בענין זווג באסור להם ובמותר להם, דומיא לקידוש בשבת שמברכים שקידש השי"ת את ישראל בקדושת השבת.

ז. בד קודש כתובות סי' ט

ביאר כוונת הר"ן והרמב"ן, דעצם הברכה היא ברכת השבח, ולא ברכת המצוות, ואמנם באמת מצות קידושין טעונה ברכה כמו שאר מצוות, [דלא כדברי הרא"ש], אלא שא"א לברך עליה כיון שלא נגמרה כל המצוה בבת אחת, ולפיכך תיקנו לברך ברכת השבח, ושוב נתקיים ממילא גם הדין שכל מצוה טעונה ברכה, שהרי סוף סוף בירך קודם עשיית המצוה.

נפק"מ לדינא

ח. ריטב"א כאן

כתב ב' נפק"מ לדינא בין שיטת הסוברים שברכת האירוסין היא ברכת המצוות, לבין שיטת הסוברים שהיא ברכת השבח. א. אם צריך לברך קודם הקידושין, או שאפשר לברך גם אחר הקידושין. ב. אם צריך החתן עצמו לברך, או שיכול גם אדם אחר לברך.

נשים. הלכות אישות פ"ג

וכן מתקדשת בשטר מן התורה. כשם שגומר ומגרש שנאמר וכתב לה ספר כריתות כך גומר ומכנים. אבל הכסף מדברי סופרים (*וכן דין הכסף דין תורה ופירושו מדברי סופרים) [מ]שנאמר כי יקח איש אשה ואמרו חכמים *לקוחים אלו יהיו בכסף שנאמר נתתי כסף השדה קח ממני: **כא** אף ע"פ שעיקר הדבר כך הוא כבר נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף. וכן אם רצה לקדש בשטר מקדש. אבל אין [א]מקדשין בביאה לכתחלה ואם קידש בביאה מכין אותו מכת מרדות כדי שלא יהיו ישראל פרוצים [נ]בדבר זה אע"פ שקידושיו קידושין גמורין: **כב** וכן המקדש בלא שידוכין או [ב]המקדש בשוק אע"פ שקידושיו קידושין גמורין מכין אותו מכת מרדות כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות וידמה לקדשה שהיתה קודם מתן תורה: **כג** [ג]"כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך [מ]קודם הקידושין או הוא או שלוחו כדרך שמברכין על כל המצות ואח"כ [ד]מקדש ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה: ביצד

א עור סס סי' כ"ו סמ"ג סס: ב עור סס סי' ל"ד וסס מזכרו כל הדעות וכסמ"ג סס: *[כסמ"ח אינו ועיין בכ"מ]:

כא אבל אין מקדשין בביאה וכו'. פרק קמא דקידושין (דף י"ב:) רב מגביה על דמקדש בביאה ועל דמקדש בשוקא ועל דמקדש בשוק המקדש אשה וכו'. זה מצוחר בכמה מקומות כל המצות כולן מבדר עליהן עונר לעשיתן. וכתב הרמב"ן ז"ל בלי גדול הוא וכירושלמי בגמרא ברכות אמרו חוץ מקידושין בבעילה. ונראה לי הטעם לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה ובאותה שעה הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום ולא יראה כן עדות דבר ולא הנריכו חכמים לבעול הוא בנגדו והיא בנגדה ולהתכסות בשעת ברכה והוא טעם הירושלמי ומדלא אמר בגמרא דילן אלא חוץ מן הטבילה לא אמרינן אגמרא דבני מערבא וכ"ש דלכולהו ש"מ דקידושי כסף ושטר עונר לעשיתן מברכין ברכת אירוסין וכ"כ רבינו הגדול בהשובה והלמידו הר"ם ז"ל עכ"ל. ודבריו מבוארים לדברי רבינו ובאלמוני פשט המנהג לברך אחר הקידושין ונתנו קלא המפרשים טעם לדבר מפני שאין המצוה תלויה בו לבדו ואם היה מברך קודם הקידושין שמא לא תמלא האשה להתקדש ונמצא שמברך לבטלה מ"כ דברים וזהו דעת ההשנות. ונוסף הברכה שהזכיר

כב וכן המקדש בלא שידוכין וכו'. פרק קמא דקידושין (דף י"ב:) רב מגביה על דמקדש בשוקא ועל דמקדש בכיאה ועל דמקדש בלא שידוכין ועל דמכטל גיטא ועל דמסר מודעא אגיטא ועל דמנצר שליחא דרבנן ועל דאלה עלייה שמתא מלמין יומין ועל מתנת דדייר כי מטוה בהלכתא אמרי בכלהו לא מגביה רב אלא על דמקדש בכיאה וכתב מרן הב"י בטור"ד סימן של"ד וי"ל גרסינן בפ"ק דקידושין דרב מגביה למלן דחיילא עליה שמתא דדבנן שלשים יום ובהדבי אמרי דלא מגביה בה רב ובתב רבינו ירוחם דמלקין אותו שרוב הפוסקים ז"ל הסכימו דלית הלכתא כהדבי אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דס"ל דבין דפסיקא הוי לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ואחרי נמשך רבינו עכ"ל. ודברי מיתה הם בעיני דאם איתא דרבינו ס"ל דבין דפסיקא הוא לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ולא נגדינן למלן דחיילא עליה שמתא דדבנן שלשים יום נאחרינו נמי היה לו לפסוק בן דאילו רבינו ז"ל פסק בהפך שהרי הכא בפירקין כתב דהמקדש בלא שידוכין ומקדש בשוק מכין אותו מכת מרדות. ובפ"ו מהלכות גירושין פסק דמכטל גיטא ומוסר מודעא מכין אותו מכת מרדות. ופסק כ"ה מהלכות סנהדרין פסק דמנצר שליחא דרבנן מכין אותו מכת מרדות. ואע"ג דבפ"ח מהלכות איסורי ביאה נמי תנן הלך בנים חמיו לא כתב שמכין אותו ברר כתב שם ה"ה דטעמו לפי שלא הזהיריהו בפרק המוכר פירות ע"ש. דמשמע דאי לאו הא לא מעמא היה לו לפסוק כמו שפסק באחריני. גם מ"ש מרן להעיר גם כן ס"ל דכיון דפסיקא הוא לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא יקשה עליו נ"כ שהרי בטעם"מ סימן מ' פסק דמנצר שליחא דרבנן דמכין אותו. הן אמת שדברי הטור מוקשים הם מצד עצמם שהרי בטאה"ע סימן כ"י נגבי המקדש בלי שידוכין והמקדש בשוקא הכיא המלוקת רבינו והרא"ש דרבינו פסק כרב והרא"ש פסק כהרדבי. ובכמ"מ נגבי מנצר שליחא דרבנן כתב בשם דמכין אותו מכת מרדות ולא הביא שום מחלוקת. וכן בטאה"ע סימן קמ"א כתב בשם רבינו הגולה גם ומבטלו לי המוסר מודעא על הגבו מכין אותו מכת מרדות ולא כתב דהרא"ש חולק בזה. שוב ראיתי לחרן בטאה"ע סימן קל"ד בגי המוסר מודעא על הגבו דפסק הטור דמשמתין ליה שמתה עליו מכן ז"ל ולדיך פסק נגד אבי הרא"ש דפסק בהרדבי. סוף דבר פסקי הטור ובבדי מר"ן בי"ד סימן של"ד לג"ע. ועל מ"ש הטאה"ע סימן כ"י אבל ת"ל הרא"ש כתב דאין הלכה כרב הבית מרן לשון הרא"ש ז"ל בפ"ק דקידושין וכתב ח"ל ומשמע לרבינו ז"ל דמכיון שכתב ועל בהרדבי אמרי אמינא דהכי ס"ל דהלכתא בהרדבי. ואינו מוכרח בדברי הא אפסר דמתנו ולא לא ס"ל שהרי כתב דרב יוסף וכ' יהודה לית לה דהרדבי ע"כ. ועיין בהרא"ש פרק רבן גמליאל ועיין מ"ש מרן ז"ל סימן קל"ד כתב אחתה על הטור שכתב דאם מסר מודעא על הגבו דמשמתין ליה ע"ש. (* ח"ה עיין בספר זכר הבלמים סימן קנ"ח ובספר בי לבוחה סימן נ"ט):

כג ואם קידש ולא יברך אחר הקידושין כו'. הריב"ש בתשובה סימן ר"ב כתב לחע"פ קידש מקודם יכול לברך ברכת קידושין לאחר זמן ומכיון דאיה מברכת המזון לתנן מי שאכל ושכח ולא בירך שמברך כל זמן שלא נתעבל המזון שבמעיו ופירוש מיכול מפרש בגמרא שבות כל זמן שאינה אכילה מברכין ע"כ. ודאיה זו אינו מכיר דשאני ב"ה שהיא אחר האכילה ומברך על מה שנהנה וכל זמן שלא נתעבל עדיין הוא נהנה אבל כאן מן הדין הוא מיבדך קודם כל הברכות לברך עובר לעשיתן ומשיטת אאם קידש ולא בירך אלא יבדך עוד הגבו עלמך בדבר דאשונה דברכת הנהנין אם לא בירך ואכל הנאחר אבל זמן שלא נתעבל שיבדך זו לא אחרינא אלא כשיטת אבלו כשם הראאב"ד. ומ"מ אחרינא

כב וכן המקדש בלא שידוכין וכו' ר"ל לאחרי אחרי בשמכירה ולקמן שכתב איקור הוא בשאינו מכירה: **המקדש בלא שידוכין** ובו'. רבינו ז"ל פסק דלא בהרדבי אבל מ"מ קשה בהיא דמיל עליה שמתא תלמין יומין לא כתב בהלכות מ"ת [דמכין אותו] אלא מנדין אותו פעם שניה. והכ' כ"י ז"ל בטור"ד כתב אבל הרמב"ם ז"ל לא כתבו משמע דס"ל דבין דפסיקא הוי וכו' ואחריו נמשך רבינו ז"ל. ודבר פשוט הוא זה והרי בפירוש פסק רבינו ז"ל דלא בהרדבי. ובשלמא לדברי הטור ז"ל יש לומר דנמשך אחר סברת אחיו דאית ליה דהלכתא בהרדבי כדכתב בא"ח סימן כ"ו כן אמת דקשה דבסימן קל"ד גבי המוסר מודעא כתב דמשמתין ליה וקשה אלא כדעת אחיו דאית ליה דאין מכין אותו אלא בשאינו מכירה ומכ"ש בהרדבי אבל בהרדבי אמרי אמינא דמכין אותו מכת מרדות. ובפ"ק דקידושין דנגדינן אולי סובר דלא מנדינן ליה:

כג כל המקדש את האשה כו' צריך לברך קודם הקידושין. בנוסח הברכה דלהכניסו בנריתו של אברהם אבינו משמע מדברי הרב כ"י בטור יו"ד ברים הלכות מילה דאית ליה לרבינו ז"ל דמברכין אותה אחר המילה ואע"ג דהוי אחר עשייתה. יש לומר לדעתו כמו שפירש רבינו מס דשאני הם לאין המברך עושה המצוה וזה ניחא דבפסחים פירקא קמא בשאמרו התם כל המצות מברך עליהן עובר לעשיתן חוץ מן הטבילה לא הזכיר זה דלהכניסו בנריתו של אברהם אבינו דכיון דהרחיה דהכנה הרמב"ן ז"ל דהן דינא שכתב רבינו ז"ל גבי קידושין היא מהתם דאמתו לא הזכיר קידושין צריך על כל פנים לישב לדעתו למה לא הזכיר תוך מהא דלהכניסו בנריתו. ומכה שכתבתי אחי בפיר דלא אייר אלא במצות שהמברך עושה המצוה ולא כי התם אבל הכא המברך עושה המצוה

משנה למלך

סותרין זה את זה ע"כ. ובדקתי בס"ש מהלכות גירושין ולא מצאתי סתירה לרבינו מדידיה אדידיה כמ"ש הרמב"ן. גם בס"ם וס"י לא מצאתי: (ס"ה כוונת הרמב"ן להקשות ממ"ש רבינו שם פ"ט ה' ל"ב שאם אין עדים המחומים בגט צריך עדים לעשיית הגט ועיין בגיגד שם דכתב דאפילו יודה הבעל לא מהני וא"כ מ"ש הכא דהא אין עדים המחומים בשטר קידושין אי בקידושי ספר חה כדול ועי' לח"מ):

כב וכן המקדש בלא שידוכין וכו'. בפ"ק דקידושין גרסינן רב מגביה על דמקדש בשוקא ועל דמקדש בכיאה ועל דמקדש בלא שידוכין ועל דמכטל גיטא ועל דמסר מודעא אגיטא ועל דמנצר שליחא דרבנן ועל דאלה עלייה שמתא מלמין יומין ועל מתנת דדייר כי מטוה בהלכתא אמרי בכלהו לא מגביה רב אלא על דמקדש בכיאה וכתב מרן הב"י בטור"ד סימן של"ד וי"ל גרסינן בפ"ק דקידושין דרב מגביה למלן דחיילא עליה שמתא דדבנן שלשים יום ובהדבי אמרי דלא מגביה בה רב וכתב רבינו ירוחם דמלקין אותו שרוב הפוסקים ז"ל הסכימו דלית הלכתא כהדבי אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דס"ל דבין דפסיקא הוי לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ואחרי נמשך רבינו עכ"ל. ודברי מיתה הם בעיני דאם איתא דרבינו ס"ל דבין דפסיקא הוא לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ולא נגדינן למלן דחיילא עליה שמתא דדבנן שלשים יום נאחרינו נמי היה לו לפסוק בן דאילו רבינו ז"ל פסק בהפך שהרי הכא בפירקין כתב דהמקדש בלא שידוכין ומקדש בשוק מכין אותו מכת מרדות. ובפ"ו מהלכות גירושין פסק דמכטל גיטא ומוסר מודעא מכין אותו מכת מרדות. ופסק כ"ה מהלכות סנהדרין פסק דמנצר שליחא דרבנן מכין אותו מכת מרדות. ואע"ג דבפ"ח מהלכות איסורי ביאה נמי תנן הלך בנים חמיו לא כתב שמכין אותו ברר כתב שם ה"ה דטעמו לפי שלא הזהיריהו בפרק המוכר פירות ע"ש. דמשמע דאי לאו הא לא מעמא היה לו לפסוק כמו שפסק באחריני. גם מ"ש מרן להעיר גם כן ס"ל דכיון דפסיקא הוא לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא יקשה עליו נ"כ שהרי בטעם"מ סימן מ' פסק דמנצר שליחא דרבנן דמכין אותו. הן אמת שדברי הטור מוקשים הם מצד עצמם שהרי בטאה"ע סימן כ"י גבי המקדש בלי שידוכין והמקדש בשוקא הכיא המלוקת רבינו והרא"ש דרבינו פסק כרב והרא"ש פסק כהרדבי. ובכמ"מ נגבי מנצר שליחא דרבנן כתב דמכין אותו מכת מרדות ולא הביא שום מחלוקת. וכן בטאה"ע סימן קמ"א כתב בשם רבינו הגולה גם ומבטלו לי המוסר מודעא על הגבו מכין אותו מכת מרדות ולא כתב דהרא"ש חולק בזה. שוב ראיתי לחרן בטאה"ע סימן קל"ד בגי המוסר מודעא על הגבו דפסק הטור דמשמתין ליה שמתה עליו מכן ז"ל ולדיך פסק נגד אבי הרא"ש דפסק בהרדבי. סוף דבר פסקי הטור ובבדי מר"ן בי"ד סימן של"ד לג"ע. ועל מ"ש הטאה"ע סימן כ"י אבל ת"ל הרא"ש כתב דאין הלכה כרב הבית מרן לשון הרא"ש ז"ל בפ"ק דקידושין וכתב ח"ל ומשמע לרבינו ז"ל דמכיון שכתב ועל בהרדבי אמרי אמינא דהכי ס"ל דהלכתא בהרדבי. ואינו מוכרח בדברי הא אפסר דמתנו ולא לא ס"ל שהרי כתב דרב יוסף וכ' יהודה לית לה דהרדבי ע"כ. ועיין בהרא"ש פרק רבן גמליאל ועיין מ"ש מרן ז"ל סימן קל"ד כתב אחתה על הטור שכתב דאם מסר מודעא על הגבו דמשמתין ליה ע"ש. (* ח"ה עיין בספר זכר הבלמים סימן קנ"ח ובספר בי לבוחה סימן נ"ט):

כג ואם קידש **ולא יברך אחר הקידושין** כו'. הריב"ש בתשובה סימן ר"ב כתב לחע"פ קידש מקודם יכול לברך ברכת קידושין לאחר זמן ומכיון דאיה מברכת המזון לתנן מי שאכל ושכח ולא בירך שמברך כל זמן שלא נתעבל המזון שבמעיו ופירוש מיכול מפרש בגמרא שבות כל זמן שאינה אכילה מברכין ע"כ. ודאיה זו אינו מכיר דשאני ב"ה שהיא אחר האכילה ומברך על מה שנהנה וכל זמן שלא נתעבל עדיין הוא נהנה אבל כאן מן הדין הוא מיבדך קודם כל הברכות לברך לעשיתן ומשיטת אאם קידש ולא בירך שלא יבדך עוד הגבו עלמך בדבר דאשונה דברכת הנהנין אם לא בירך ואכל הנאחר אבל זמן שלא נתעבל שיבדך זו לא אחרינא אלא כשיטת אבלו כשם הראאב"ד. ומ"מ אחרינא

מגדל עוז

כא אבל ואם קידש בביאה עד קודם מתן תורה. מיבמות פרק ר"ש (דף מ"ח): **כב וכן** בל המקדש אשה עד סוף הפרק. פ"ק דכתובות (דף ז'): **כתב הראב"ד** ז"ל אין לנו מקדש אלא בין ע"י עצמו בין ע"י שליח. ואני אומר זה מתלוקת ישנה היא דרבנן שלשים יום ובהדבי אמרי דלא מגביה בה רב וכתב רבינו ירוחם דמלקין אותו שרוב הפוסקים ז"ל הסכימו דלית הלכתא כהדבי אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דס"ל דבין דפסיקא הוי לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ואחרי נמשך רבינו עכ"ל. ודברי מיתה הם בעיני דאם איתא דרבנן שלשים יום ובהדבי אמרי דלא מגביה בה רב וכתב רבינו ירוחם דמלקין אותו שרוב הפוסקים ז"ל הסכימו דלית הלכתא כהדבי אבל הרמב"ם לא כתבו משמע דס"ל דבין דפסיקא הוי לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא ולא נגדינן למלן דחיילא עליה שמתא דדבנן שלשים יום נאחרינו נמי היה לו לפסוק בן דאילו רבינו ז"ל פסק בהפך שהרי הכא בפירקין כתב דהמקדש בלא שידוכין ומקדש בשוק מכין אותו מכת מרדות. ובפ"ו מהלכות גירושין פסק דמכטל גיטא ומוסר מודעא מכין אותו מכת מרדות. ופסק כ"ה מהלכות סנהדרין פסק דמנצר שליחא דרבנן מכין אותו מכת מרדות. ואע"ג דבפ"ח מהלכות איסורי ביאה נמי תנן הלך בנים חמיו לא כתב שמכין אותו ברר כתב שם ה"ה דטעמו לפי שלא הזהיריהו בפרק המוכר פירות ע"ש. דמשמע דאי לאו הא לא מעמא היה לו לפסוק כמו שפסק באחריני. גם מ"ש מרן להעיר גם כן ס"ל דכיון דפסיקא הוא לי מגביה רב לי לא אזלינן לקולא יקשה עליו נ"כ שהרי בטעם"מ סימן מ' פסק דמנצר שליחא דרבנן דמכין אותו. הן אמת שדברי הטור מוקשים הם מצד עצמם שהרי בטאה"ע סימן כ"י גבי המקדש בלי שידוכין והמקדש בשוקא הכיא המלוקת רבינו והרא"ש דרבינו פסק כרב והרא"ש פסק כהרדבי. ובכמ"מ נגבי מנצר שליחא דרבנן כתב דמכין אותו מכת מרדות ולא הביא שום מחלוקת. וכן בטאה"ע סימן קמ"א כתב בשם רבינו הגולה גם ומבטלו לי המוסר מודעא על הגבו מכין אותו מכת מרדות ולא כתב דהרא"ש חולק בזה. שוב ראיתי לחרן בטאה"ע סימן קל"ד בגי המוסר מודעא על הגבו דפסק הטור דמשמתין ליה שמתה עליו מכן ז"ל ולדיך פסק נגד אבי הרא"ש דפסק בהרדבי. סוף דבר פסקי הטור ובבדי מר"ן בי"ד סימן של"ד לג"ע. ועל מ"ש הטאה"ע סימן כ"י אבל ת"ל הרא"ש כתב דאין הלכה כרב הבית מרן לשון הרא"ש ז"ל בפ"ק דקידושין וכתב ח"ל ומשמע לרבינו ז"ל דמכיון שכתב ועל בהרדבי אמרי אמינא דהכי ס"ל דהלכתא בהרדבי. ואינו מוכרח בדברי הא אפסר דמתנו ולא לא ס"ל שהרי כתב דרב יוסף וכ' יהודה לית לה דהרדבי ע"כ. ועיין בהרא"ש פרק רבן גמליאל ועיין מ"ש מרן ז"ל סימן קל"ד כתב אחתה על הטור שכתב דאם מסר מודעא על הגבו דמשמתין ליה ע"ש. (* ח"ה עיין בספר זכר הבלמים סימן קנ"ח ובספר בי לבוחה סימן נ"ט):

הגהות מיימוניות

ב [מן] ההיא פלינא דפרירש". בבל דורהא נבי הינה דקדיש בבספא (בתרא מ"ח) וע"ש: **בא** [נ] אומר ר"ת דהיינו פריצותא שצריך להביא עדי ייחוד ושקה לר"י דאין שייך גבי יבם בעם זה וכו' בתו' פ"ג אלא היינו פריצותא שעושה תחילת קנינו בביאה. ע"ב וכ"נ דעת רבינו המחבר בעמוד ע"כ: **כב** [שם מור אבל א"א ז"ל בחב שאין הלכה כרב אלא בראי שטלקין על המקדש בביאה ולא באינר עכ"ל]: **בג** [ס] כך נוהגין באיר מערב אבל במלכיות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ולפיכך נהגו שאין מברכין אלא אחר האירוסין וכ"כ בס"ה וכן הנהג שם בין שאין המצוה מוטלת על המברך ועוד דלמא הדדי בהו לאחר שברך ונמצא ברכה לבטלה והא דאמרינן כל המצות מולן מברך עליהן עובר לעשייתן היינו בשאינו מברכין ברכת אירוסין תחילה והדר מקדשין זאו מברכין ברכת נישואין והנה רבינו משולם היה אומר דברכת אירוסין ונישואין אין צריכין ב' מוסות ולא דמו לברכת המזון וקידוש דאמר בערבי פסחים דתרי מילי נינהו דהתם זה קודם סעודה וזה לאחר סעודה. אבל ר"ת פי' דצריכין שני מוסות דאמר בחכוסות אומרים ברכת אירוסין בבית אירוסין

תורת חכם מקור חיים **ספר נשים** לסור ממוקשי מות

והוא

ספר רביעי

הלכותיו חמש, וזהו סדורן.

הלכות אישות. הלכות גירושין. הלכות יבום וחליצה. הלכות נערה בתולה. הלכות סוטה.
והמצות הנכללים בהם מפורשים בשמותם במקומותם:

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה. ושתי מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן:

א) לישא אשה בכתובה וקידושין. ב) שלא תבעל אשה בלא כתובה ובלא קידושין.
ג) שלא ימנע שאר כסות ועונה: ד) לפרות ולרבות ממנה:

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

מגיד משנה

פרק א א קודם מתן תורה וכו'. זה פשוט ומבואר בהרבה מקומות דלעכו"ם בייחוד בעלמא הויא אשתו וכיון שבא עליה לשם אישות הויא לה אשה נצטוו ישראל בו'. זה פשוט בהרבה מקומות: ומ"ש שהוא מצוה עשה. כבר נזכר בספר המצות בפירוש:

ב ובאחד משלשה דברים וכו'. משנה (קידושין ב'.) האשה נקנית בכסף וכשטר ובביאה. ומ"ש רבינו שהכסף הוא מדברי סופרים הוא מן הטעם השני שהיום הרב בספר המצות שלין הדברים הנדרשים בגזירה שוה או באחת מי"ג מדות נקראים דבר תורה אלא דברי סופרים אא"כ יאמרו בהם בביאור שהם מן התורה והוא ז"ל קובר כמו שפירשו קצת המפרשים דכשטר אמרו שהוא מן התורה ולא בכסף. וכבר השיב הוא ז"ל כן למי שאל ממנו מה טעם אמר שהכסף מדברי סופרים והרמב"ן ז"ל האריך להשיב עליו על זה בספר ההשגות שמיבר על ספר המצות והרבה בזה דברים. ודע שאף לדברי רבינו אע"פ שהכסף מדברי סופרים הרי הוא גומר בה לכל דבר כמו השטר והביאה וכביאור כתב כאן שכיון שנקנית האשה באחד משלשה דברים אלו נעשית מקודשת והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית

א קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה: **ב** וליקוחין אלו אמצות עשה של תורה הם. ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית. בכסף. או בשטר. או בביאה. וביאה ובשטר מהתורה. ובכסף מדברי סופרים. וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין

בב"מ

א טור אבן העזר סימן כ"ז סמ"ג עשין מ"ח:

כסף משנה

פ"א ב ובאחד משלשה דברים וכו' בביאה ובשטר מהתורה ובכסף מדברי סופרים. זה דבר קשה היאך כתב שהכסף מדברי סופרים שהרי למדו קידושי כסף קיימה קיימה משלה עפרון וכל דבר הנלמד באחת מי"ג מדות הוי דבר תורה. ומלאתי כתוב שהרמ"ך בהגהותיו העיר שרבינו עצמו הגיה בספרו ושלשתן דבר תורה וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בן מכל מקום לי נראה שאין עדותו נכון ממ"ש רבינו עצמו בפ"ג וממה שכתב בספר המצות שלו וכמו שכתב ה"ה, ומה שכתב רבינו שהכסף הוא מדברי סופרים הוא מן הטעם השני שהיום הרב בספר המצות וכו'. ודע שאני מצאתי קצת לדברי רבינו מדתנן בפרק הנזקין (סנהדרין דף פ"ח:) תומר בדברי סופרים מד"ח האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור ממש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב (ובגמרא) אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מד"מ ופירושו מד"מ ושם בו להוסיף ואם הוסיף גורע הרי דלמרבע טוטפות קרי דברי סופרים אע"פ שהם דאורייתא שהרי זקן ממרא אם הורה לעשות ממש טוטפות ממימין לאומו והא פשיטא דאין ממימין אלא אם כן הורה לעשות הפך הדבר שהוא מדאורייתא ואם כן ע"כ דדברי סופרים קרא לדבר שהוא דאורייתא אלא שאינו מפורש בתורה וקרינן ליה דברי סופרים כלומר דבר שאילולא שקבלו סופרים פירושו לא היינו מבינים אומו כך. ויש עוד ראיה לדבר מדתנן בפ"ו דמקואות (דף ק"ל) עירוב מקואות כשפופרת הנאד ספק כשפופרת הנאד פסולה מפני שהיא מן התורה וכן בית מן המה וכית מן הנבלה ומעשה מן השרץ, ושנו בתוספתא כית מן הנבלה ומעשה מן השרץ ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהם כשיעור ספיקן טמא שכל דבר שעיקרו מן התורה ושיעורו

לחם משנה

פ"א ב ובכסף מדברי סופרים. טעמו של רבינו ז"ל הוא משום דכל דבר הנלמד היקש או בגזירה שוה או בי"ג מדות הם נקראים דברי סופרים כמו שכתב כאן המגות. וא"ת שער גמי נלמד מהיקשא דוינלה והיתה וא"כ למה אמר שהוא מן התורה כבר נשאל מרבינו על זה בתשובה הביאה הרמב"ן ז"ל בחידוש דשטר הוי ודאי מן התורה דבפרק האשה נקנית (דף ט'.) אמרו לרבי יוחנן דלמד ביאה מבעולת בעל לא מצי למילף לה מובעלה משום דהוה אמינא התם תרתי בעינן כסף וביאה וכי תימא בשטר א"כ ודאי ע"כ שטר נפקא לן מנערה

משנה למלך

פ"א ב ובכסף מד"ח בו'. (א"ה עיין מ"ש ה"ה דאע"ג דכסף דברי סופרים קרי ליה מ"מ קידושי תורה נינהו. ועיין בחי' הרב המאיר בקונטרס ב"ד מהלכות אלו דין ו' וגבי המקדש בשטרי עדות יע"ש):

מגיד משנה

פ"א ב מד"ח בו'. (א"ה עיין מ"ש ה"ה דאע"ג דכסף דברי סופרים קרי ליה מ"מ קידושי תורה נינהו. ועיין בחי' הרב המאיר בקונטרס ב"ד מהלכות אלו דין ו' וגבי המקדש בשטרי עדות יע"ש):

מגדל עוז

פ"א א קודם מתן תורה עד לי לאשה. אומר אני זה מקרא מלא דבר הכתוב למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה אלמא בייחוד בלבד נקראת אשתו. גם להלכה זו כמה ראיות בתלמוד ובפרט פ' ד' מיתות (דף מ) אמרו להליא והיא הלכה ריוחא בעולת בעל יש להם ונכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם ועוד גרסינן התם מי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר תנינא בן נח שיחד שפחה לעבדו וכא עליה נהרג ושיילינן מאימה ומהדרינן מדקראו לה רביתא דפלניא אלמא בייחוד בעלמא נקראת אשתו וכן ראיתי להרמב"ן ז"ל שכתב כן: כיון שנתנה תורה נצטוו עד כי יקח אשה אשה. פרק קמא דקידושין (דף ד'): **ב** וליקוחין אלו עד אי מאורסת. ריש פרק קמא דקידושין (דף כ'):

וסיו

מפקין כלתא כל שבעה, כלומר שלא יברכום אלא כמעמד חתן וכלה על הדרך שעושין ביום ראשון, אמר ליה ר' יוסא הא תני ברכת אבלים כל שבעה אית לך מימר מפקין מיתא כל שבעה אלא מה כאן מנחם עמו אף כאן משמח עמו מה כאן מזכירין, ר"ל עניני האכילות, אף כאן מזכירין, ר"ל עניני החתנה, אלמא כל שהחתן מתקן לו סעודה שם הואיל ומשמח עמו ומזכירין עמו מברכין, ועוד ראיה אצלי שהרי ביהודה היו מברכין אותן אע"פ שלא היתה שם חפה גמורה אלא כעין חפה כמו שביארנו, א ומכל מקום הדברים פשוטים שאם החתן הולך לו לאכול בסעודת אחרים לכבדם שאין מברכין שם שבע ברכות בשבילו שאין אותה סעודה שלו כלל, הא אם אחרים מזמנים אותו ועושין לו סעודה בביתם לכבודו יראה שהדין בזו כאלו הוא מתקין לו סעודה לשם, ב אלא שיש מפקפקין בה. ג

נוסח ברכת אירוסין, אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה וקדושין באי מקדש ישראל על ידי חפה וקדושין, והרכה טרחו בה לפרש היכן מצינו ברכה על איסור ועל לא תעשה, ועוד ד היאך נאמר בה וצונו ואין צונו אלא על עשה, עד שטרחו בפירושם בדברים שאין נראין, ולי נראה שעיקר הברכה על כלל הנשואין ה היא שהיא מצות עשה, ו ומכל מקום האריכו בה בספור שבח והודאה למקום מצד שענין חזיווג הוא לקדשה יתירה שלא להתיחד בלא קדושין כמו שהיו עושין קודם מתן תורה, ז ואנו נותנין שבח והודאה לשם על שקדשנו והפרישנו מאיסורי עריות שבכללן ביאה שבלא קדושין ומדברי סופרים, ואין ברכתנו על האיסור אלא על הקדשה הבאה לנו מאיסור זה, ואף הצווי כולל כל עניני הקדושין כלומר וצונו דברים שעל ידיהם אנו פרושים מביאות מחללות כגון קדושין ובעדים, ושהרבה קדשתנו שאף ארוסותינו אמר לנו עד שיתאמץ קשר הזווג על ידי חפה וקדושין, ונמצאת הקדשה באה בחפה וקדושין, ואע"פ שהחפה מדברי סופרים, מברכין על של סופרים בכמה דברים, או שמא מן התורה היא שהרי אינו זכאי בהפר נדריה עד שתכנס לחפה, ז וכן ראיה מראישתני בה קטלא, ח וכמו שאמרו ברביעי של מסכתא זו ט מאורסה ולא נשואה ואמרו עליה מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו בתולה ולא בעולה אלא שנכנסה לחפה ולא נבעלה, ומה שמקדימין חפה לקדושין, מפני שידעו הכל באיסורה ר"ל שאינה מותרת עדיין עד שתכנס לחפה, ונמצא ענין הברכה שצונו לקדש כדי שעל ידי קדושין אלו תכנס לחפה ותהא מותרת לו בפרישות ובטהרה, וגאוני הראשונים י היו נוערים בכל מי שיתחתם בענין זה על ידי חפה וקדושין, הואיל יא והחפה אינה נעשית עכשו, אלא באי

א) לעיל ד"ה וביה. ב) חטו"ז אהע"ז ס"ב סק"ז זכה לכוון ולפסוק כרבינו, ועפש"כ שם בשם מהר"ל מפראג. ג) נ' שהכוונה לאותן השיטות שהזכיר רבינו בריש הדבור. ד) ע' ריטב"א שכ': "וצונו אינו אלא כמו והוהירנו דלא אתסר אשר קכ"ו אלא על צווי מצות עשה" עכ"ל, וזקיני החת"ם מופר וצ"ל בשו"ת או"ח נ"ח ד"ה ואיידי כ' לתרץ בדבר חדש, שעריות הוא מלשון כמער איש ולויות (מלכים א', ו', ל"ו) ור"ל דביקות זה בזה והקכ"ת צוונו על התדבקות זו בפסוק ודבק באשתו עיי"ש היטב. ה) שיטת רבינו שברכה זו ברכת המצוה היא — וכמש"כ גם להלן — חדשה היא ולא נמצאת בפוסקים; ומ"ש רבינו שהנשואין היא מצות עשה ראי' לדבריו מהרמב"ן בחי' ועוד יותר מפ"ש תריטב"א בשם חרי"ם ספריש וז"ל: "קדושי אשה מצוה היא כמו שיש מצות בפרית ורביה וכו' אבל הקידושין עצמן וכו' מצוה באפי נפשה היא" עיי"ש. ו) ע' רמב"ם הל' אישות פ"א ה"א ומ"ש רבינו בפתיחתו למס' קדושין. ז) כראי' נדרים ע"ג ב'. ח) שארוסה בסקילה ונכנסה לחופה בחנק. ט) מ"ח ב'. י) רב חאי גאון מוכא בראשונים. יא) הראשונים ז"ל כתבו בשם רב האי גאון טעם אחר לגמרי

(דף ז ע"א - ח ע"א)

הגה"ה

ג) ולכי מהכסס דלעיל מסיק טעמא מפוס רוב מקולין בכתוב מ"ב פסחא אלין מקולין לתורה. ד) ותו דר"ל פירש בשלין מתכיין לעבול בעולה אלוה גמורה מפמע אלוה מתכיין אסור ואמלי סמכין הפחת. מהרי"ם:

ולא מיישינן שמא ישמוט בן עוף והא שמכינן למיעבד פעולתא בין בשבת בין במלאכת שבת. ר' אמר שרי למיבעל בתמילה בשבת אמרי ליה רבנן והא לא כתיבה כתובה אמר להו אתפסוה מטלטלי הגה"ה

בכתובתה *: ה) פירש בכתובה כתובה. ומכאן סתר ריב"א דאמר כתובה דאיתא אלוה אי לא כתיבה כתובה אינה אלוה אי לא כתיבה אלוה אי לא כתיבה אלוה אי לא כתיב

שאילת שלום — ברכה שאילתא קסה — העמק שאלה — רעז

קסה מקפדי דכתיב ואתם פרו ורבו. מלת מקפדי נראה דטעות הדפוס היא ול"ל מיפקדי דכתיב ואתם פרו ורבו, ולכאורה יהיה דברי גאון נגד הברייתא סנהדרין נו. דתניא שבע מצות נצטוו בני נח וכו', ומצות פריה ורביה לא קחשיב התם, וזו חזינן סוגיא ערוכה בסנה' נט: דפריך על ר' יוסי ברי"ח דאמר כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני חייבין עכשיו במצוה זו כ"ב כמו ישראל והרי פריה ורביה שנאמרה לב"נ דכתיב ואתם פרו ורבו ונשנית מסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואפ"ה רק ישראל נתחייבו בפ"ו עכשיו ולא ב"נ, ורא"ל כי גם תו' בחגיגה ב: ד"ה לא תהו ברא"ה וכו' כתבו להדיא בפיוס דבריהם פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לבנון, ומצאתי שכבר עמד המהרש"א ע"ז שכתב על דברי תוס' הללו שהוא דבר חמוה דהא מצות פ"ו לישראל נאמרה ולא לב"נ וכו' וצ"ע עכ"ל. ומעתה ראינו כי דעת תו' נעו אחר עקבותיו של גאון דב"נ מצוין אפ"ו, והוכה עלינו לסלק מהם התמיה מגמרא ערוכה דסנה' שזכרתי ומהגראה קצת לומר ע"פ סוגיין דבילה ה: דמסיק שם דהא דצריך מנין אחר להתירו נפקא לן מדכתיב במשוך היובל עיש א"כ הך קרא לך אצור להם ובו' ע"כ למצות עינה הוא דאתא דאין לומר דלגופיה איצטריך להתיר להם התקשה לא לכתוב לשלשת ימים אלא לכתוב שלשת ימים [והוי כחכמים שנותנין על זמן שאין צריך היתר ע' תו' שם הי. ד"ה כל דבר וכו' ולא בעי ההיתר של לך אמור] אע"כ לך אמור אתי למצות עינה. וא"כ הוי נאמרה ונשנית והתרכתי בחדושי בס"ד, ושבשיו הזמן והמקום זה וזה נורם לקצר ובתשובת ס"ו חלק ב' סי' קי"ד כתב דדעת תוס' בחגיגה אליבא דר' חידקא דסיל דב"נ מצווין על הסירוס ע"ש כי האריך, והנה לדעת גאון שכתב לעיל סימן ק"ה דקייל כר' חידקא יעלה דברי הש"י לרנין ועמ"ש בס"ד שם. מיהו ודאי זה שכתב גאון דמחייבין בניח ישראל למיגסב נשי ואולודי בני ומיעסק בפ"ו ומייתי קרא דירמיה כ"ט דכתיב קחו נשים והילידו בנים ובנות מצי ליתן טעם ולא כתב מקרא דתורה דכתיב ואתם פרו ורבו, ואולי כוונתו אף לאחר שקיים מצות פ"ו שם לו כן וכת מ"מ מצוה עדיין עליו חל כמבואר ביבמות ס"ב: ובטור וש"ע ס' א' סעיף ח' וכמ"ש בס"ד לעיל סימן ה'. אלכן ממ"ש גאון על זה בכל צריך וכו' מי אמרינן כיון דאית ליה בני הא קיים ליה פ"ו וכו' ליבא למימר הכי ומצוה לייתב.

ומיעסק בפריה ורביה דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות ולא מיבעיא ישראל ב) אלא אפילו עובדי כוכבים מיפקדי אפריה ורביה דכתיב ואתם פרו ורבו:

ברם אסור לבעול בני קידושין וברמב"ם כ' ריש ה' אישות שכיון שניתנה תורה לישראל נצטוו שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ הרי לו לאשה שנא' כי יקח איש אשה ובא אליה, ולקוחין אלו מ"ע של תורה כו', הרי דאפי' בלא מצוה פו"ר איכא מ"ע כמו שחיטה דאסור לאכול בלא שחיטה כך אסור לבעול בני קידושין. ויש לזה ראי' ממשנה קידושין פ"ג אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין, ובגמ' שם ד' ס"ב אי' דר' חנינא אמרה אליבא דראב"י דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ומש"ה נתעלמו האחרונים ז"ל למחוק בגא זו מן המשנה, אבל הרמב"ם בפי' המשניות הביאה ומפרש לה דודאי מקודשת, ומכ"מ אסור לבעול אותה עד שיקדשנה, הרי מבואר כתש"כ. מיהו בטעמא דמילתא דהיא מקודשת ומכ"מ אסור לבעלה, הוא משיש דאע"ג דאין מקדיש דבר שלא בא לעולם כמו שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, מכ"מ לענין עובר אין שום הקדש לקנין, דאע"ג דאין אדם מקנה את העובר, מכ"מ מקדיש, כדתנן בתמורה רפ"ב כילד מעריכין על הבכור, מבכרת שהיתה מעוברת אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה כו' ויליף לה בגמ' ממקרא, והיה קידושי אשה הוי בקב"ג כדאי' בנדרים ד' כ"ט לענין קדושת הגוף לא פקע, ומה אמר לאשה היום את אשתי כו', ונמדין זה מדכתיב בסיטה ומעלה בו מעל אומא דמה שהיא נהנה מאיש אחר כ"ז מעילה כמו בנהנה מן הבהקדש, כ"ג היא הקדש לבעלה, וא"כ המקדש מעוברת הרי היא הקדש לבו"ע, אבל מכ"מ אסור להמקדש לבעול אותה עד שתהי' קנויה לו כדכתיב כי יקח איש אשה ובעלה, דלענין חשב"מ לבעלה היא קנין כלשון הגמ' נדרים ד' כ' ב' דהוי כלוקח מקח מן השוק, ובזה מחלוקת ראב"י ורבנן אם חל הקנין על מעוברת, ופפ"ז נחייבב פסק הרמב"ם בזה הענין ע"ש. וכ"כ בסה"מ מ"ע רי"ג שלונו לבעול בקידושין כו', ואפי' הראב"ד שמולק על הרמב"ם באיסור פילגש מודה שמ"ע לבא על האשה אחר קידושין, וע' שו"ת הריב"ש סי' של"ח שהאריך בזה, ומה שאין מברכים על אירוסין אקב"ו הוא או מטעם שכ' הר"ן בתובות פ"א משום שלא נגמר המלוה אח"כ, א"כ אכתי לא נגמרה המלוה, ובזה מיישב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בשו"ת נרכת אברהם, הא דאי' במו"ק דו"ח לא מיבעי לאדם דלא קעביד מלוה כו', שאין הקידושין גמר המלוה עד שיבעול, וע' מש"כ לענין ברכה בסי' קכ"ו דלדעת רבינו קיי"ל ליליח חובת טלית וכא שאין מברכין על עשית הלילית הוא משום שלא נגמרה המלוה עד שילבש, ויש עוד טעם על כא שאין מברכין על אירוסין ומבואר לעיל שאולתא ט"ז אות ח' ע"ש. ויש ראי' לשיטת הרמב"ם מדקאמר ריש פ"ב דקידושין מלוה בו יותר מבשלוחו, אלמא דיש בזה מליה. הן אמת דאפשר לדחות דאפי' שם מלוה בו יותר מבשלוחו, אע"ג דטיקר עורת בע"ש אינו אלא בכנה למלוה עונג שבת מכ"מ לפי מה שבארנו בס"ד בסי' קס"ט דלא אמרינן בבכנה מלוה בו יותר מבשלוחו אלא בבכנה בכתיבה בתורה כמו הכנה דשבת וכדומה, וא"כ לפי דעת הרא"ש דכי יקח איש אשה אינו לשון מ"ע, לא נזכר הכנה דמליה זו בתורה ולית בי' כלל מלוה בו יותר מבשלוחו, אלא ע"כ פי' כי יקח איש אשה הוא מ"ע. ב) אלא אפי' עובדי כוכבים מפקדי אפריה כו'. כ"כ רש"י יבמות דס"ב ע' ד"ה בני פו"ר, והתו' חגיגה ד"ג ד"ה לא תהו כ' בפשיטות אכולהו ב"נ קאי כו', והוכיחו עוד מדאי' בירו' דמ"ק פ"א עבד מהו שיעא אשה בתועד א"ל נשמעינה מן כדא מתניתין יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפו"ר ואמר שמעון ב"א בשם ר"י כל שהוא מלוה על פו"ר לא יעא אשה בתועד, אלא שכתו' גיטין דמ"א כתבו בשם הריב"ש שאין על העבד אלא מלות שבת דישנו גם בנשים ולא בפו"ר שאינו בנשים

והתיר לנו. אם נשותיו הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין: והוא. שיהא אל המקדש: פנים חדשות. בכל יום שלא היו עם המגדל: מאי מברך אשר רב יהודה בו'. גרלה לי סדר הברכות כך שסידורן על עסקי הזווג נמסיל מתוך יצר ותלוך: אשר יצר את האדם. מדבר מכר: והתקין לו מכנו. מגופו מלגלגותיו: בנין עדי עד. נגין גוסב לדורות הוא הנקבה לכתוב (מלאכת ב, כט) ויקן את הכלים: שוש תשיש. לפי שאנו נרשים להמצות ירושלים על רחש שמחתיו שנאמר (תהלים קלז, ו) תדבק לשוני לחכי וגו': שמח תשמח. ברכה לחתן וכלה שיגליאו בשמחה וכל טוב: רעים האהובים. החתן וכלה: בשמחה יצירך. חדש הראשון דקמיר (מלאכת ב, ט) ויטע גן בעדן וגו': משמח חתן וכלה. ומתחרנה עם הכלה לפי שהרשמתן היא תפלה שמברכין בשמחתו בכל יומיו בכל טוב ומתחרנה הוא שמשמח הקב"ה אשר בגל ליעוד פמונים אין בשמה. ולפי שהסדר מתמיל אשר יצר לכן מוקם בברכה ראשונה בברכו ראוש הנשמה לפי שהם נכרות מוכרות לתחרתה לכך לא פמה בברוך ואשר בגל בברוך [יר"ש] בסמוך אבל סהכל ברא לכבודו אין מתחן אלא לשם שנאספים לגמול חסד לכלה ויוצר האדם תקנו לשם יחוד רשאותה של אדם אבל שמברכין על הנאה הוא ברשאותה לא הוא נקבה ולפי שאינה מסדר ברכות ומולה הוא לאדם אמת היא ולכך לא תתחתן הה בברכון מיד דהוה אברכות פרות ומלוה:

הגהות וציונים

מה"ר ואשר ספרים

(א) ישראל צ"ל חוש"מ ומקדושין ב"ה בבנו' (ב"ש) [וב"ה בבת"י ב"ה ועי' בר"ן ד"ה והתם]; (ב) ב"ב בשעורה (ב"ש); (ג) ר"ל שאמרי בשמתארסה לא יראת מכלל גדרה יחוד אפי' לארוס שלה עד שתכנס לחופה ובברכה דלא ברכה אסורה לבעלה כדרה [רש"ש מס' כלה] ומהרי"ם; (ד) ר"ה דבעל מס' כלה; (ה) מהרי"ם ר"ה דבעל מס' כלה; (ו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (י) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (טו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (יט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כ) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (כט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ל) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (לט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מ) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (מט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נ) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (נט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ס) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (סט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ע) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (עט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פ) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (פט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צ) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (צט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ק) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (קט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ר) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (רט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ש) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (שט) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (ת) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תא) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תב) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תג) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תד) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תה) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תו) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תז) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תח) ר"ה ר"ה ר"ה ר"ה; (תט

ונראה לבאר הדברים דבאמת עיקר החילוק בין ברכת המצוות וברכת השבח אינו רק חילוק בהמחייב של הברכה, אלא שגם בחפצא שהי מיני ברכות חלוקות המה, וכדאז' שיש בזה חילוקי דינים בעצם הנוסח והמטבע שלהן, וכן יש בברכת השבח שטעונין בפני עשרה דוקא, וע"כ דשתי ברכות חלוקות הן בחפצא, אכן הרי פשוט הוא שעיקר דין ברכת המצוות נתקנה משום שמצוה טעונה ברכה, וכל מעשה מצוה מחייב שיהא עלי' ברכה, ולכן תיקנו חז"ל ברכת המצוות, ולפי"ז נראה לבאר ד' הר"ן בדין ברכת אירוסין דס"ל דמעצם טוסת המטבע שלה שאינו מטבע קבע כדרך ברכת המצוות, מוכח דברכת השבח היא בחפצא, וכתב שם טעמים למה לא תיקנו ברכת המצוות על אירוסין ונשואין כנ"ל, אולם כיון דסו"ס מצוה טעונה ברכה כלשונו שם תיקנו לברך על קדושתן של ישראל וכו', יעו"ש, ונראה לבאר הדבר דכיון דעכ"פ יש כאן ברכת השבח על ענין האירוסין שוב נתקיים ממילא ע"י ברכה זו גם הדין שמצוה טעונה ברכה, וילאו ידי חובת ברכה על מצות אירוסין בברכת השבח שתיקנו בה, אבל באמת עצם הברכה ברכת השבח הוא ודו"ק.

ונראה לפי"ז שכך היא דעת הרמב"ם בדין ברכת נשואין, דאף דבדין ברכת אירוסין מבואר דעת הרמב"ם דברכת המצוות ממש היא, אולם בברכת חתנים ס"ל דבחפצא ברכת השבח היא לגמרי, ואדע שמברכין אותה כל ז', וכן צריך בה עשרה, אולם הרי יש מקום לשאול שגם הנשואין מעשה מצוה היא, ומגמר מצות קידושין ונשואין היא, וא"כ עדיין יש בה מעשה מצוה הראוי שיהי' עלי' ברכה מדינא דמצוה טעונה ברכה, ולכן פירש הרמב"ם לענין ברכת נשואין כל מה שפירש הר"ן גבי ברכת אירוסין, דכיון שיש כבר בנשואין ברכה של ברכת השבח, תיקנו חז"ל שיקיים בברכה זו גם חובת הדין שמצוה טעונה ברכה, ולא תיקנו עוד בנשואין ברכה נוספת של ברכת המצוות בחפצא, ויולא י"א מצוה טעונה ברכה בברכת חתנים אף שבחפצא שם ברכת השבח עלי', מ"מ יש כבר ברכה למצוה זו, ומעתה א"ש היטב דעת הרמב"ם, ולכן צריך לברך ברכת חתנים קודם הנשואין, כיון שמתקיים בזה דין מצוה טעונה ברכה, הרי ראוי לברך אותה קודם המצוה כדרך כל המצוות שמברך עליהן עובר לעשייתן, אבל עצם הברכה הרי ברכת השבח היא, ולכן אף שעבר ולא בירך מברך אותה אפילו לאחר כמה ימים, שהרי בעיקרה ובעצם שמה ברכת השבח היא, ומברכין אותה כל שבעה, וכן גם דינה שאין מברכין אותה פחות מעשרה וכמש"כ.

סימן י

בדין טענת בתולים לאוסרה עליו

- א -

בתובות ט' א' אמר ר"א האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו וכו' מאי קמ"ל תנינא האומר לאשה קדשתיך וכו' והוא אסור בקרובותי', והוא דין נאמנות על עצמו ושוא אנפשי' תתיבא דאיסורא, ומשני מהו דתימא התם הוא דודאי קים לי' אבל הכא מיקס הוא דלא קים לי' קמ"ל, ובפשוטו קמ"ל ר"א דגם הכא קים לי' וממילא הוא דנאמן בדבריו.

וברש"י ד"ה נאמן כתב וז"ל, לגבי נפשי' הוי מהימן לשוייה עלי' תתיבא דאיסורא אבל להפסידה כתובתה לא מהימן, ע"כ. והנה להלן בגמ' ע"ב אמר שמואל נאמן גם להפסידה כתובתה ואי' שם בגמ' דחכמים תקנו להם לבנות ישראל וכו' והם האמינוהו, וא"כ צ"ע למה כתב רש"י דר"א פליג ע"ז, ובתוס' ע"ב בד"ה נאמן כתבו דגם ר"א ס"ל דנאמן להפסידה כתובתה, וצ"ל בד' רש"י דדייק מדנקט ר"א בלשונו נאמן לאוסרה עליו, ובש"מ כתב בדעת רש"י שהטעם הוא משום דר"א הרי אמר דהכא לא קים לי' ופירש"י דקמ"ל דאף דלא קים לי' מ"מ נאמן לאוסרה עליו מדין שוא אנפשי' וא"כ אינו יכול להפסידה כתובתה ואף דנאמן בדבריו ואינו משקר אבל הרי לא קים לי' ע"כ, וצ"ב דאם לא קים לי' גם לא שייך בזה נאמנות שוא אנפשי', דמה לי שהוא נאמן אבל לא קים ליה.

והנראה בזה, דהנה בש"ס שמעתתא ב' פ"כ כתב במש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' יבום מי שזינה

המצות דלא חתמינן בה משום דהוה מטבע קצר, דהא ודאי ברכת אירוסין מטבע ארוך חשיב דהא מסדרינן ביה כמה מילי ציווי עריות ואיסור ארוסות והיתר נשואות. וליכא לפרושי נמי דחשיב לה כברכת המצוות משום דאמרינן בה וצונו, דאם כן למה ליה למימר מידי דהוה אברכת פירות. ועוד שמה שאומר שם וצונו אינו אלא כמו הזהירנו, דלא איתמר אשר קדשנו במצותיו וצונו אלא על ציווי מצות עשה. לכך הנכון כפירוש רש"י ז"ל.

ועיקר החתימה **בא"י מקדש ישראל** ותו **לא, וכן הוא בעיקר חנוסחאות וכן גורס הרמב"ם** ז"ל (פ"ג מהל' אישות הב"ד) והגאונים ז"ל. ויש גורסין **מקדש ישראל על ידי חופה וקדושין**, ולא נהירא דכיון דמדכרינן בברכה זו קדושת איסור עריות ויש עוד בישראל כמה קדושות, אין לפרוט ולומר אשר קדשנו על ידי חופה וקדושין בלבד. וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובה, גמרא היא בהדיא ברוך מקדש ישראל וכן מנהג בשתי ישיבות מימות חכמים הראשונים עד עכשיו, ותוספת זה שאתם מוסיפין גרעון הוא שאין קדושת ישראל תלויה בכך, ויש לנו לחזור להלכה ולמנהגינו בהסכמת הכל, ע"כ. וכן העידו משמו של הרי"ף ז"ל שהיה כתוב בהלכותיו בכתב ידו מקדש ישראל ע"י חופה וקידושין, ואחר כך מחק ותיקן מקדש ישראל בלחוד.

ונהגו ברוב המקומות לומר ברכה זו אחר הקידושין. ואיכא דקשיא ליה דהא קי"ל (פסחים ד' ע"ב) דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, והרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' אישות הכ"ג) הפריז על המדה ואומר שאם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה. ולאו מילתא היא דהתם היא בברכת המצות שצריך להקדים ברכה למעשה. וזו אינה ברכת המצות כלל כדפרישית לעיל, ואילו היתה ברכת המצות היה לנו לומר אשר קדשנו במצותיו וצינונו על הקידושין ולא היה לנו לומר וצונו על העריות כי היכן מצינו ברכה על האיסור וכי מברכינן אשר אסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט. ועוד מה ענין חופה לכאן שאין אנו עושין בכאן מצות חופה. ועוד אם כברכת המצות היא היאך אין הארוס מברך אותה, לא מצינו בשום מקום שזה עושה מצוה וזה עושה ברכה בשבילו. אלא על כרחך ברכה זו אינה אלא כעין קדושה על מה שקדשנו הקב"ה יותר משאר האומות בענין פריה ורביה, ולפיכך אנו מסדרין עליו שצונו על העריות שאין קידושין תופסין בהם ואפילו הארוסות שהקידושין תופסין בהן אסר לנו עד שתכנס לחופה. ומפני שהברכה היא כעין קדושה כדפירשתי לעיל, לפיכך נהגו ישראל לאומרה על הכוס, ואף על פי שאין זה מעכב וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"י מהל' אישות ה"ד). ומעתה ראויה היא לאומרה אחר הקידושין, שכן כל ברכה של קדושה מברכין אותה אחר שחלה הקדושה וכן הדין נותן. אלא שבמקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין, ויש לתת טעם לדבריהם כי אף על פי שאינה ברכת המצות כיון שעומדת במקום ברכת המצות מקדימין אותה, להקדים ברכה למעשה, ואין מבטלין מנהג בדבר זה.

ומ"מ יש לשאול טעם למה אין מברכין ברכת המצות על הקידושין, (והרמב"ם) [והרמב"ן] ז"ל נתן טעם לדבר שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה (מנחות מ"ב ע"ב), וזו אינה נגמרת אלא בחופה, ואפילו קידש בשעת החופה אינו בדין שיהיו מתקינין ברכה לזו ולא לזו דליחזו מילי דרבנן כחוכא וטלולא. והרב החסיד ז"ל היה נותן טעם כי לפי שהקידושין תלוים ברצון שניהם ודילמא הדר ביה חד מינייהו לא תיקנו בו ברכת המצות, ומפני זה נהגו גם כן ברוב המקומות שלא לברך ברכת האירוסין אלא לאחר הקידושין, ואין טעם זה נכון. ובירושלמי משמע שצריך לברך על הקידושין ברכת המצות קודם הקידושין, דאמרינן התם בפרק הרואה (ברכות פ"ט ה"ג) כל המצות כולן מברך עליהן בשעת עשייתן חוץ מן התקיעה, וי"א אף חוץ מקדושין בבעילה, אלמא קדושין בכסף ושטר היו מברכין ברכת המצות קודם הקידושין. ולפי מה שפשט המנהג בישראל נראה שקבלו שאין זה שיטת התלמוד בבלי שלנו, ולא הזכיר שום גאון ברכה זו בשום מקום, ומנהגן של ישראל תורה. ובתוס' כתבו בשם רבינו יחיאל ז"ל מפארי"ש שהוא מנהיג לברך על פי הירושלמי מכיון דלא חזינן בגמרא דילן בהדיא דפליג בהא, כי הרבה ברכות (שאין) אנו נוהגין לומר שאין בתלמוד, שכבר ניתן לנו כלל לברך על המצות, והמנהג [שלא לברך] מנהג טעות (היה) [הוא] לפי שסבורים דקידושי אשה רשות, דכי יקח איש אשה רשות, ואינו כן אלא מצוה היא כמו שיש מצוה בפריה ורביה. ומה שאמרו בפרק התכלת (מנחות מ"ב ע"ב) שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה, נראה ודאי דלא קשיא עליה דרבינו ז"ל, דאינו אלא כגון עשיית סוכה ועשיית ציצית שאין העשייה עושה כלום בעיקר המצוה עד שילבש טליתו וישב בסוכתו בחג, אבל הקידושין עצמן עושין מעשה גמור להתירה לו על ידי חופה ולאוסרה לכל העולם ומצוה באפי נפשה היא ולמה לא נברך עליה, אלא שמנהג מכריע. ואמרינן בירושלמי (יבמות פ"ז ה"ג) כל הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי היאך עמא דבר ונהוג כוותהון.

כתבו בתוספות דברכת אירוסין איתא אפילו כשהקדושין על ידי שליח, וסמך לדבר דבמסכת כלה (פ"א ה"א) עביד אסמכתא לברכת אירוסין מדכתיב (בראשית כד, ס) ויברכו את רבקה ושם לא היה אלא אליעזר, ואין לחלק בזה בין כשהיא עושה שליח או כשהוא עושה שליח. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' אישות הכ"ג) המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח[יט] צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש, ע"כ. ומה שכתב צריך לברך הוא או שלוחו אזדא לטעמיה דסבירא ליה שזו ברכת המצות וכבר דחינו דברים אלו בידים, ומנהג פשוט הוא בכל הארצות שמברך אותה שליח ציבור והוא הנכון:

תנו רבנן מברכין ברכת חתנים כל שבעה. פירוש בבחור או בבתולה כדכתיבנא לעיל (ז' ע"א ד"ה איבעית אימא):

יט) בשטמ"ק: בין ע"י עצמה בין ע"י שליח שלה. וברמב"ם כלפנינו:

דף ז

דיני שבעה ברכות

מראי מקומות

א. ערוך השלחן אהע"ז סי' סב סעי יב
ב. בית שמואל סי' סב ס"ק ד
ג. פתחי תשובה שם ס"ק ז
ד. ראש פינה שם ס"ק ג
ה. שו"ע שם סעי' ו
ו. בית שמואל שם ס"ק ז
ז. פתחי תשובה שם ס"ק יד
ח. תפארת יעקב אהע"ז סי' סב אות יא
ט. שו"ת להורות נתן ח"י סי' קא

תמצית הענין

בגמ' איתא שברכת חתנים צריך עשרה. ודין זה נפסק בשו"ע, שא"א לברך אא"כ יש עשרה, חוץ מברכת אשר ברא שא"צ עשרה אלא שלשה. והקשה **הערוך השלחן**, כיון שברכות אלו אינן דברים שבקדושה, למה צריך עשרה כדי לברכן, ואע"פ שהגמ' הוכיח דין זה מבועז, מ"מ טעם הדבר צ"ב. וביאר, שכיון שנוסח הברכה הוא בשביל הנאספים ובשביל בנין ירושלים, אינו דרך כבוד לברכן בפחות מעשרה. וכוונתו צ"ב.

עוד יש לעיין אם דין עשרה הוא לעיכובא, דהיינו שבמקום שאין שם עשרה ישראלים א"א לישא אשה כלל, שהרי אסור לברך, וכלה בלא ברכה אסורה כנדה. **ובבית שמואל** הביא מחלוקת הפוסקים בזה, דשיטת הרשב"א היא שהוא לעיכובא, אכן המהר"י והדרכי משה מקילים במקום הצורך. **ובפתחי תשובה** הוסיף, שאפילו לדעת הרשב"א, בדיעבד אם ברכו בלא עשרה, אין זה מעכב הברכה, אלא שכדי לצאת מן הספק יש לחזור ולברך כשיזדמן שם עשרה. ופסק **הראש פינה** בשם המקנה, שבאופן שליכא עשרה כדאי לאסוף לכל הפחות שלשה בני אדם כדי לברך 'אשר ברא'.

עוד מבואר בגמ' **ובשו"ע**, שכדי לברך כל ז' ברכות בעינן פנים חדשות. ואע"פ שהלשון הוא 'פנים חדשות' בלשון רבים, כתב **הבית שמואל** דלאו דוקא הוא, אלא מספיק בחד. ויש לדון אם אשה או קטן מהני. דהנה לגבי הא דבעינן עשרה כדי לברך ברכת חתנים, מבואר בשו"ע שצריך דוקא עשרה אנשים גדולים. אך לגבי דין פנים חדשות יש לעיין אם בעינן דוקא איש גדול. **ובפתחי תשובה** הביא דאשה לא חשיבא פנים חדשות, כמו דלא מהני לגבי דין עשרה, וה"ה דקטן לא מהני. אכן שיטת **התפארת יעקב** היא, שנשים וקטנים מועילים לגבי פנים חדשות. וכן הביא **בשו"ת להורות נתן** בשם החת"ס. ולענין הלכה למעשה יש לעשות שאלת חכם.

בשמחה למה לא יהא מן המניין, בין כשאומרים אותם בשעת נשואין ובין כשאומרים אותם בהמשתה אחר ברכת המזון, ואע"ג דלאו דבר שבקדושה הוא כקדיש וקדושה שלא יתאמרו בפחות מעשרה, מ"מ כיון דאומרים שהכל ברא לכבודו לכבוד הנאספים ומזכירין בניין ירושלים אין מדרך הכבוד להזכירם בפחות מעשרה [עיין מגילה כ"ג:], וילפינן לה מקרא דבועז דכתיב (רות ד ב) 'ויקח עשרה אנשים' וגו' [כתובות ז:], ומ"מ אין ללמוד מפסוק זה דבעינן עשרה לבד מהחתן דאין זה סברא כלל, ולכן בשארי הסעודות כשאין פנים חדשות דאין מברכין רק אשר ברא א"צ עשרה, ומ"מ שלשה בעינן דלא גריע מברכת זימון דכל תוספת ברכה על הברכות הקבועות בברכת המזון אינו בפחות משלשה, אבל ברכת אירוסין אין עשרה מעכבה כמ"ש בסימן ל"ד (פ"י) דהיא ברכת המצוה ככל ברכת המצות, אבל לכתחלה גם שם צריך עשרה כמ"ש שם, ושלשה אפשר דגם שם מעכב, דשלשה מוכרחים להיות החתן ושני עידי הקדושין:

יב י"א דבמקום שאי אפשר להתאסף עשרה לא ישא שם אשה וילך עמה למקום שיש עשרה מפני הברכות [נ"י נסס רשב"ם], אבל רבים חולקים ע"ז דאין סברא כלל לומר כן, דאין הברכות מעכבות בדיעבד, ויכניסנה לחופה בלא הברכות ויברכו אחר כמה ימים כשיזדמן להם עשרה אם יזדמנו בתוך שבעת ימי המשתה, ואפשר דאפילו אחר זמן רב אומרים השבע ברכות כיון שעדיין לא אמרום, וכן מורה לשון הרמב"ם בפ"י (ה"ו) שכתב דאם לא ברכו ברכת חתנים מברכים אפילו אחר כמה ימים ע"ש [וניס של שלמה (כתובות פ"ם סי' יד) מלאמי דאמר שבעת ימי המשתה לא יברכו], ובהסעודה לא יברכו רק אשר ברא, אבל בשעת החופה לא יברכו אותה לבדה דבשעת החופה לא נתקן רק שבע ברכות [מה שכתב הב"י נסס הרשב"ם ג"ע, דהרשב"ם לא קאמר שלא יעשה נשואין אלא שלא יברכו בפחות מעשרה ע"ש בתשובות (ה"ם סי' אלף קמו)]:

יג יראה לי דאם התחילו ברכת חתנים בעשרה ויצאו מקצתן, דגומרין אותם אפילו בפחות מעשרה, דהרי אפילו בקדיש וקדושה הדין כן כמ"ש באו"ח סימן נ"ה (פ"ו) וכ"ש בברכת חתנים, ועוד דבחדא משנה תנינן להו בפ"ג דמגילה (משנה ג) ובוודאי שדיניהם שוה. ויש מי שרוצה לומר דאם ברכו לברכת חתנים בפחות מעשרה עולים בדיעבד וא"צ לברכם עוד, ולא משמע כן מכל הפוסקים [עיין נודע ביהודה (אבן העזר ד"ה ומדם) סי' נ"ו שהביא ראיה מתוס' (מגילה כג: ד"ה ומדם), והמעיין בירושלמי דמגילה (פ"ד ה"ד) אין ראיה מסס, וכן כתב נכדו בספר יד המלך (אישות פ"י ה"ה)]:

יד אם יש שני חתנים יחד, מברכין ברכת חתנים אחת לשניהם וכן ברכת אירוסין, ואפילו לא היו החתנים ביחד אלא שהיה דעתו על שניהם כמ"ש ביו"ד סימן רס"ה (סכ"ג) לענין מילה, וכשני חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה שאחד מברך ברכת המזון לשתיהן, כל שרואות זו את זו. וי"א דאין לברך לשני חתנים ביחד משום עין הרע וכל כת וכת מן החתנים מכניסים בפני עצמם לבדם כדי שיהא ניכר שיש שני חתונות, ואין מברכין לזה בפני זה כדי להפריש בחתונתם [נ"י נסס רשב"ם], וכן נוהגין לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו ולברך לכל אחד, אבל בשבע ברכות שלאחר הסעודה מברכין להרבה חתנים ביחד אם אכלו ביחד דאין הקפידא אלא על שעת הנשואין: ג

טו כתבו הרמב"ם (פ"י ה"ג) והטור והשו"ע (פ"ג), יש לו לאדם לישא נשים רבות כאחד ביום אחד, ומברך ברכת חתנים לכולם כאחד, אבל לשמחן צריך לשמוח עם כל אחת שמחה הראויה לה אם בתולה שבעה ימים ואם בעולה שלשה ימים, ואין מערבין שמחה בשמחה. עכ"ל. כמו שאין נושאין בחול המועד מטעם דאין מערבין שמחה בשמחה כמ"ש בסימן ס"ד (ה"ם), ואע"ג דשם שני מיני שמחות הן וכאן הם מין שמחה אחת, מ"מ כיון דבירושלמי [פ"ק דמו"ק (ה"ז)] ילפינן דאין מערבין מקרא דרחל ולאה 'מלא שבוע זאת' (בראשית כט כז), שמע מינה דאפילו דבחד מין שמחה אין מערבין שמחה בשמחה כדי שיהיה לבו פנוי למצוה אחת, ועכשיו לא שייך דין זה כי אין אנו נושאים שתי נשים [ולכן הביא הרמב"ם בהלכה י"ד קרא דירושלמי לענין הדין הקודם]: ב

סעיף ד' ג) אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה. ועיר שאין בה עשרה ואי אפשר להכניסם שם ממקום אחר, אסור לעשות שם נישואין, אלא צריך החתן והכלה לילך למקום שיש שם עשרה ולהכניסה שם לחופה. ואם אין במדינה עשרה ואי אפשר לו לילך למדינה אחרת רק בטורח גדול, אז הוי כדיעבד וברכות אין מעכבות, ויכניסנה לחופה בלא ברכה ואחר ומברך אפילו אחר כמה ימים כמו שנתבאר למעלה סימן (נ"ד) [נ"ה סעיף ג'], ועיין בפסקי מהרא"י סי' ק"מ:

ד [ג'ד'] **אין מברכין ברכת חתנים** [ד'] **אלא בעשרה גדולים ובני חורין וחתן מן המנין** [ד'] **בין כשאומרים** [ה'] **אותם בשעת נשואין בין כשאומרים אותם אחר ברכת המזון** [ט'] **אבל כשאין אומרים** [ט'] **משום עין הרע** (הגהות מיימוני פ"י דאישות [א'] [ו'] [ז'] [ח'] [ט'] [י'] [יא'] [יב'] [יג'] [יד'] [טו'] [יז'] [יח'] [יט'] [כ'] [כא'] [כב'] [כג'] [כד'] [כה'] [כו'] [כז'] [כח'] [כט'] [ל'] [לא'] [לב'] [לג'] [לד'] [לה'] [לו'] [לז'] [לח'] [לט'] [מ'] [מא'] [מב'] [מג'] [מד'] [מה'] [מו'] [מז'] [מח'] [מט'] [נ'] [נא'] [נב'] [נג'] [נד'] [נה'] [נו'] [נז'] [נח'] [נט'] [ס'] [סא'] [סב'] [סג'] [סד'] [סה'] [סו'] [סז'] [סח'] [סט'] [ע'] [עא'] [עב'] [עג'] [עד'] [עה'] [עו'] [עז'] [עח'] [עט'] [פ'] [פא'] [פב'] [פג'] [פד'] [פה'] [פו'] [פז'] [פח'] [פט'] [צ'] [צא'] [צב'] [צג'] [צד'] [צה'] [צו'] [צז'] [צח'] [צט'] [ק'] [קא'] [קב'] [קג'] [קד'] [קה'] [קו'] [קז'] [קח'] [קט'] [ר'] [רא'] [רב'] [רג'] [רד'] [רה'] [רו'] [רז'] [רח'] [רט'] [ש'] [שא'] [שב'] [שג'] [שד'] [שה'] [שו'] [שז'] [שח'] [שט'] [ת'] [תא'] [תב'] [תג'] [תד'] [תה'] [תו'] [תז'] [תח'] [תט'] [י"א] [י"ב] [י"ג] [י"ד] [ט"ו] [ט"ז] [י"ח] [י"ט] [כ"ב] [כ"ג] [כ"ד] [כ"ה] [כ"ו] [כ"ז] [כ"ח] [כ"ט] [ל"ב] [ל"ג] [ל"ד] [ל"ה] [ל"ו] [ל"ז] [ל"ח] [ל"ט] [מ"ב] [מ"ג] [מ"ד] [מ"ה] [מ"ו] [מ"ז] [מ"ח] [מ"ט] [נ"ב] [נ"ג] [נ"ד] [נ"ה] [נ"ו] [נ"ז] [נ"ח] [נ"ט] [ס"ב] [ס"ג] [ס"ד] [ס"ה] [ס"ו] [ס"ז] [ס"ח] [ס"ט] [ע"ב] [ע"ג] [ע"ד] [ע"ה] [ע"ו] [ע"ז] [ע"ח] [ע"ט] [פ"ב] [פ"ג] [פ"ד] [פ"ה] [פ"ו] [פ"ז] [פ"ח] [פ"ט] [צ"ב] [צ"ג] [צ"ד] [צ"ה] [צ"ו] [צ"ז] [צ"ח] [צ"ט] [ק"ב] [ק"ג] [ק"ד] [ק"ה] [ק"ו] [ק"ז] [ק"ח] [ק"ט] [ר"ב] [ר"ג] [ר"ד] [ר"ה] [ר"ו] [ר"ז] [ר"ח] [ר"ט] [ש"ב] [ש"ג] [ש"ד] [ש"ה] [ש"ו] [ש"ז] [ש"ח] [ש"ט] [ת"ב] [ת"ג] [ת"ד] [ת"ה] [ת"ו] [ת"ז] [ת"ח] [ת"ט] [י"ב] [יג] כ"ג מתשובת הרשב"א ח"ז סי' קכ"ד. ד"מ אות ג' בקצר. יג) לשון הרמב"ם פ"י מאישות ה"ה וטור. יד) רמב"ם פ"ב מברכות ה"י. טו) טור בשם הרא"ש כתובות פ"א סי' י"ג. שני"ם ס) במהדורת באה"ג וממהדורת תפ"ו ואילך: אותה. וכן להלן.

סעיף ג' ד) משום עין הרע. כתב בפרישה [דרישה אות ו'], ה"ה שאין לברך על שמי מילות ברכה [*אחת] ולמולם כאחד, משום עין הרע. וכט"ז שם [יו"ד סימן רפ"ה סקי"א] מחלק בינותם, ע"ש: **סעיף ד' ה) אלא בעשרה.** וכמקום לליכא עשרה אין לעשות נישואים. כ"כ הרשב"א [ראה ח"א סי' אלף קס"ז ובלשון הב"י המועתק בד"מ הארוך]. ובפסקי מהרא"י [סי' ק"מ] מולק ע"ז, והב"י הסכים לדברי הרשב"א, ובד"מ [אות ח' בקצר] כתב, אין דבריו נראים, אלא אין הברכות מעכבות, מיהו לכתחילה יש ליזהר ולהדר אחר עשרה [עכ"ל]. ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול, הוי כדיעבד, כמ"ש בתרומת הדשן [בפסקים סי' קצ"ז] [ד]טורח גדול הוי כדיעבד. וברכת אירוסין לכו"ע א"א עשרה אלא לכתחילה כמ"ש סוף סימן נ"ד:

נחלת צבי

סעיף ד' ה. אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה. כן הוא לשון הטור וכמב"ם פ"י מהלכות אישות [ה"ה], ומשמע מדבריהם דלעיכתא [הוא], דאם אין שם י' אין מברכין בפחות מי', וכמו שהסיק הרשב"א בתשובה [ח"א סי' אלף קס"ז] והביאו ב"י. אבל אם גם מעכב אלא תנשא, אין הכרע מדבריהם לומר שלא תנשא אשה אם אין שם י', די"ל דקבלי כמ"ש מהרא"י [בתרומת הדשן פסקים וכתבים] סי' ק"מ שכתב דבדיעבד אין הברכות מעכבות, ומה שאמרו [כלה פ"א ה"א] כלה בלא ברכה אסורה לבעלה נדה, היינו בלא חופה, אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נישואין, וכי תעלה על דעתך אם אין במדינה עשרה שלא תנשא אשה משום ברכת חתנים בעשרה. ע"כ. וכתב עליו ב"י, ואין דבריו נראין, דמה טעמה היא זו, דאין הכי נמי שאם אין שם י' שלא תנשא אשה, ואין זה אלא כמכריע הדבר בעצמו, ע"כ. ואני אומר שמתה שכתב הרמב"ם [שם ה"ו] והביאו הטור כאן, והוא מ"ש הרב טו"ע לעיל סימן (נ"ד) [נ"ה] סעיף ב' וג', יש להכריע כדברי מהרא"י, דהא משמע מדבריו [דהרמב"ם] דאפילו אם בירך ברכות חתנים עדיין אחוקה [היא] ואסור לבוא עליה עד כניסה לחופה כמ"ש שם בסעיף ח', אם כן לפ"ז (ד)מה שאמרו כלה בלא ברכה כנדה לבעלה הייט בלא חופה, ומה שאמרו בש"ס פ"ק דכתובות [דף ז' ע"ב] מברכין ברכת חתנים אף בבית אירוסין וכיהודה (שאני) [שנו] מפני שמתיחד עמה, נראה דיחוד הוא כניסה לחופה כמ"ש שם הרב הגה סימן המוכר סעיף ח' [בהג"ה השניה]. אבל מדברי המוס' [שם ד"ה רבי] אינו משמע, שכתבו, מפני שמתיחד עמה ואמרינן כלה בלא ברכה אסורה לבעלה, (ולפני) [ולפי] שפעמים בא עליה שלא לשם חופה עושין ברכה מתחילה כדי שתהא כלה בברכה, ע"כ, הרי משמע מדבריהם דברכה דוקא קאמר, על כן לדינא צ"ע: **ה. אלא בעשרה.** ולפי לה [שם] מבוגע, שנאמר [רות ד' ב'], ויקח עשרה אנשים מזקני העיר:

גור אריה

סעיף ד' א. אין מברכין וכו'. [עיין] ריב"ש [סי' ש"ס, אדרבי ריבות סי' קנ"כ. כתקוס שאין מנין, לפי דעת [תרומת הדשן] פסקים וכתבים סי' ק"מ, מנשא, דברכות אינן מעכבות, וכן פסק ב"ח [אות ה'] מ"מ להרשב"א [ח"א סי' אלף קס"ז לא תנשא, וכן דעת ב"י]:

באר הגולה

י'. וכ"כ הרשב"א [ח"ז סי' קכ"ז] **מטעם להפריש (כתחנתם)** [בחתנתם] **שיהא ניכר, וכ"י הביאו, ע"ש. סעיף ד' ז.** לשון הרמב"ם כפרק המוכר [פ"י מאישות ה"ה], *ממימרא דרבי יצחק וכו', כתובות דף מ' ע"א [ועי"ש]. **ח.** לחפוקי עבד וקטן, ממסקנת הגמרא ברכות דף מ"ז ע"ב. **ט.** טור, **וכ"כ אביו הרא"ש נפסקיו שם** [כתובות פ"א סי' י"ג], **וכ"כ הר"ן** [שם ג' ע"א מדפי הריי"ף], **ושכן נראה מדברי הרמב"ם** [פ"ב מברכות ה"י].

באר היטב

סעיף ד' ד. אלא בעשרה גדולים. ובדיעבד אינו מעכב, לא לכתחילה יש להדר אחר עשרה. [ד"מ]. ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול הוי כדיעבד (ד"מ). מיהו ברכת אירוסין לכו"ע א"א עשרה אלא לכתחילה כמ"ש סוף סימן נ"ד. [ב"ש סק"ד]:

באור הגר"א

סעיף ד' י. בין כו'. שם [כתובות ד' ע"ב] א"ל כו' כל שנעה: יא. **אבל כשאין כו'.** דמ"ש שם ברכת חתנים בעשרה כל ז' לא קאי על אשר ברא, ממ"ש שם והוא שנאמר כו', ואשר ברא לא צריכה [עשרה], שמע מינה דאינה נכללים, וכמ"ש שם [ה' ע"א] אפושי שמחה בעלמא כו':

פתחי תשובה

סעיף ד' ד. אלא בעשרה גדולים. ובדיעבד אינו מעכב, לא לכתחילה יש להדר אחר עשרה. [ד"מ]. ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול הוי כדיעבד (ד"מ). מיהו ברכת אירוסין לכו"ע א"א עשרה אלא לכתחילה כמ"ש סוף סימן נ"ד. [ב"ש סק"ד]:

ראש פינה - חלקת השדה

[סק"א] בשם כנה"ג בקטן שנשא [ד]מברכין לו ג"כ ברכת נישואין, ע"ש, סק"ב. **הוי כדיעבד כו'.** עיין בקונטרס אחרון [להמקנה] דהא דכלה בלא ברכה אסורה היינו בלא ברכה כלל, אבל אם בירך רק אשר ברא לא הויא כלה בלא ברכה, ע"ש, א"כ עכ"פ יש לחזור שיהיו עכ"פ ג' ויברך אשר ברא:

ראש פינה - עקבי הבית

סק"ד. בטורח גדול הוי כדיעבד כו'. ר"ל, ואז יסמוך אלא ברכות ויחזור לברך אחר כמה ימים וכמ"ש בס"ש [סק"ג]. אבל ולא לא יברך הברכות בלא י' אף דהוי כדיעבד, כיון דמדינא בעי י':

אבן העזר סב הלכות קידושין

ד) אלא ברכת אשר ברא אין צריך י'. דלא כעי עשרה אלא כשמברכין כל הברכות הזיווג דומיא דנועז [ראה כתובות ז' ע"ב]. ועיין כר"ן [שם ג' ע"א מדפי הרי"ף] שכתב דברכת אשר ברא לבדה לא מיקרי אחר ברכת המזון ד[יב]אלא ברכת אשר ברא אין צריך עשרה (ומ"מ שלשה בעינן (הר"ן פ"ק דכתובות[יא])).

ה [יג]מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם ואין מברכין ברכה זו [יד]לא עבדים ולא קטנים.

ו [יה]עד כמה מברכין ברכה זו אם היה אלמון שנשא אלמנה מברכין אותה ברכת ממש ועל כן לא כעי י', ועיין שם מ"ש בשם הרמב"ן, ועיין ברמב"ם פ"ב מהלכות ברכות [ה"י]: סעיף ה' [ז] לא עבדים ולא קטנים. נראה דגם לשלשה אין מברכין עבד וקטן:

ציונים ומקורות שו) ג' ע"א מדפי הרי"ף. יב) רמב"ם פ"ב מברכות ה"ט. יג) רמב"ם פ"ב מברכות ה"ט. יד) רמב"ם פ"ב מברכות ה"ט.

ערך לחם

סעיף ד' בסופו. אלא בג' נמי מברכין אותה. הר"ן על ההלכות [כתובות ג' ע"א מדפי הרי"ף]. **סעיף ה'.** ברכת חתנים כו'. פירוש, ברכת אשר ברא, ועיין הרמב"ם ז"ל [ע"ג שם הל' ברכות ה"ט-י"ג]. שאוכלים שם כו'. אפילו אינו סועד כי אם עם בני ביתו, כן נראה כיון דסתם. **סעיף ו'.** אלמון וכו'. וכן מחזיר גרושתו. רדב"ז [ח"ג] סי' תקס"ז.

טורי זהב

סעיף ד' [ב] אלא ברכת אשר ברא כו'. מצאתי כתוב למהר"ל מפראג במ"ש בגמרא [כתובות ז' ע"ב] והוא שבאו פנים חדשות, רז"ל, ולקמן [שם ח' ע"א] אמרינן דאשר ברא לאו ברכת חתנים היא [ראה ר"ן שם ג' ע"א מדפי הרי"ף], אבל אין זה ראיה, דאיכא למידק איפכא, דקאמר [שם] בתר הכי, יומא קמא בריך כולהו, מכאן ואילך אי איכא [פנים] חדשות מברך כולהו ואם לאו מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא, מדלא קאמר יומא קמא מברך ברכת חתנים מכאן ואילך לא, שמע מינה דגם אשר ברא ברכת חתנים היא, ומ"ש והוא שבאו פנים חדשות, רב יהודא איירי בכל ברכת חתנים דמפרש אח"כ, ומאי מברך דאמר אח"כ לפרושי אתא [על הא] דאמרינן דוקא כשיש פנים חדשות, אבל לעולם אשר ברא הוי ג"כ ברכת חתנים, ונפק"מ דצריך י'. והא דאמר [שם] (מברך) ה' (ומברך) [בריך] ד', ולא קאמר שהשמחה במעונו, דלאו ברכה בפני עצמה היא רק כולל אותה בברכת הזימון. והרמב"ן ז"ל [שם] כתב דאשר ברא צריך י' ושהשמחה במעונו בג' דלאו מברכת חתנים (והיא). ועתה נהגו אף שהשמחה במעונו בי' דוקא. וכך יראה. דסוף סוף הכל מברכת הנישואין היא, וכתיב [תהילים ס"ח כ"ז] במקהלות וכו', על כל דבר שהוא [עסקין] מקור יש לברך בי' [ראה שם ז' ע"ב], וכן ברכת אירוסין הכל עסקי מקור וזיווג, דלא מצאנו שום ברכה הן של אבלים הן של נישואין שתהיה בפחות מי', וכן עיקר ונכון, עכ"ל:

נחלת צבי

ו. אלא ברכת אשר ברא. כגון אם לא נאו פניס חדשות: ז. אינו צריך עשרה. כן היא דעת הרא"ש [שם פ"א ס' י"ג] שכתב דלא הוזכרו עשרה אלא כשמברכין כל הברכות של הזיווג, דומיא דנועז וממקור ישראל [ההלים ס"ח כ"ז], וכך נראה מדברי הרמב"ם בפ"ב מהלכות ברכות [ה"י], ולא כרמב"ן [המובא בר"ן שם ג' ע"א מדפי הרי"ף]. וכתב מ"ו ז"ל [הב"ח אות י"ב], ועכשיו נוהגין כרמב"ן:

ביאור הגר"א

יב. ומ"מ כו'. שיהא ברכת זימון: סעיף ה' יג. מברכין כו'. שם [כתובות ז' ע"ב] כל ז', ושם ח' ט' נסוגיא: יד. אחר ברכת המזון. כמ"ש שם [ח' ע"ב] כי תנא הכא בברכת המזון. והר"ן [שם ג' ע"א מדפי הרי"ף] הקשה ע"ז ממסכת פורים, ע"ש: טו. ואין כו'. דאפילו לאלטרופי לא מצטרפי, כמ"ש בסעיף ד':

באר הגולה

סעיף ה' י. לשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות ברכות [ה"ט] (ממימרא דרב הונא הובאה הוגבר הקודמת עיי"ש הגה הונא כו' כתובות דף ז' ע"א). סעיף ו' כ. שם [ברמב"ם, "ממימרא דרב הונא כו' כתובות דף ז' ע"א].

פתחי תשובה

סעיף ו' ט. אלמון שנשא אלמנה. עיין בתשובת נודע ביהודה תנינא [אהע"ז סי' (פ"א) [פ"ב] דנואף שנשא בעולתא דידיה [וכ"ש באלמון שנשא בעולתא דלאו דידיה] דיינו באלמון שנשא אלמנה ואין מברכין ז' ברכות אלא יום ראשון בלבד, דעיקר ז' ברכות הוא מטעם שמחתו ושמחתה, וזה הוא אם לא טעמו טעם ביאה, משא"כ בנואף ונואפת שכבר טעמו טעם ביאה ואין להם שמחה כי אם כמו אלמון שנשא אלמנה, ע"ש. ועיין בתשובת שמש צדקה [ח"ב אהע"ז] סי' ה' שהביא תשובת גינת ורדים חלק אהע"ז כלל א' [סי' י"ז] דנערה שנתפסה לזנות ואחר ימים בנסה אלמון, אין לה ברכה אלא יום א' ושמחה ג' כו', ואין חילוק בזה בין דינתה לרצונה לאנסה, ובמוכת עץ כתב, דאע"ג דאין לה דין בתולה וכתובתה מנה, לענין ברכה לא יגרע ממנה משפט הבתולות הואיל והיא חדשה אצלו שלא נבעלה לזולתו. והרב המחבר כתב עליו דנלמד מדבריו דאם היא בעולתא דידיה ולא נבעלה לאחר, דיינינן לה כבתולה לברכה ולשמחה, וק"ו כשנבעלה לדידיה לאונסה, וכך פשט המנהג, ע"ש [ומשמע דר"ל אפילו אם הוא אלמן מברכין ז' ברכות כמו באלמון שנשא בתולה]. ובהגהה מבן המחבר שם כתב דמתשובת דבר שמואל סי' ער"ה משמע דהוא הדין כשנבעלה ממנו אין לה אלא יום א' לברכה, ע"ש. [ועיין בתשובת חתם סופר [אהע"ז ח"א] סי' קכ"ג, פוסק להלכה דאלמון שנשא בעולה פנויה אפילו אם היא בעולתא דידיה אין לה אלא יום אחד לברכה ושמחה ג', אך אם הוא פנוי נואף שנשא בעולה [או אלמנה] מברכין כל שבעה כמו לבחור, אלא כיון שהם בועלי נדות ואינם ראויים לברכה. איך יקבלו פניהם פנים חדשות כל ז', חוטא בל יתנאה, אך אם ימצאו ריעים כמותם לחדש פנים כל ז', יברכו להם כל ז'. והביא שם דברי נוב"י תנינא הנ"ל שכתב דאין מברכין ז' ברכות אלא יום אחד כיון שכבר טעמו טעם ביאה, והשיג עליו וכתב דאין ספק כי תרוייהו איתנהו. חיבת ביאה וחיבת חופה, כמבואר בכתובות נ"ד [ע"א], אלא מספקא לן התם איזה מהם קונה אבל תרוייהו איתנהו, ונראה דעל כל אחד נתקנה ברכה, אלא [דב]בחור הנושא איכא תרתי, חיבת נישואין חדשים וביאה חדשה, אבל מ"מ בהדא מינייהו נמי מברך כו'. נמצא דעל ביאת בתולה בלא חיבת נישואין ראשונים מברך, וגם על חיבת נישואין ראשונים בלא חיבת ביאה מברך, וא"כ, אע"פ שטעם טעם ביאה, כיון שהיא נישואין ראשונים שלו מברך כל ז', וכן צריך לשמחה כל ז' אפילו היא בעולתא דיליה שלא יברך והוא ישכים למלאכתו, עכ"ד. וע"ש עוד שעמד על לשון השו"ע, דלקמן סימן ס"ד סעיף ב' איתא, הנושא את הבעולה צריך

ראש פינה - חלקת חשדה

סק"ד. וע"כ לא בעי י' כו'. ועיין בט"ז [סק"ב] בשם מהר"ל מפראג, הוכיח דגם אשר ברא נקראת ברכת חתנים: סק"ה. דגם לשלושה כו'. ר"ל, לענין ברכת אשר ברא וכמ"ש רמ"א סוף סעיף שלפני זה. והנה מלשון זה נראה להדיא שהח"מ מפרש דברי השו"ע לענין כל הז' ברכות, ולזה כתב דנראה לו דה"ה לענין אשר ברא לבד, ובאמת צע"ג בזה, דלשון המחבר שהוא לשון הרמב"ם פ"ב מברכות [ה"ט] נראה להדיא דלא מיירי רק מברכת אשר ברא לבד, ולזה כתב לשון ברכה זו ולא כתב ברכות אלו, וכן בסעיף שאח"ז כתב ג"כ עד כמה מברכין ברכה זו כו', ובסעיף ז' פירש המחבר להדיא וכתב להדיא ברכה זו שמוסיפין כו', והיינו על בחמ"ז, והיא ברכת אשר ברא, וכתב שם, במה דברים אמורים בשאין שם פנים חדשות, אבל בפנים חדשות מברכין ז' ברכות, ע"ש, הרי משמע להדיא דמ"ש ברכה זו היינו רק אשר ברא לבד דהרי הבמה דברים אמורים שבסעיף ז' קאי על מ"ש בסעיף ו'. ובהכי ניחא ג"כ מה שהוצרך המחבר לכתוב כאן לא עבדים ולא קטנים, דקשה הלא כבר כתבו בסעיף ד' בי' גדולים ובני חורין, דאין לומר דשם מיירי בשעת חופה, דהא כתב שם בין כשאומר אותם אחר הבה"ז, ולמה כפל

לשכת הסופרים

סעיף ד'. עד כמה. נ"כ, עיין משוכתי [אהע"ז סי' שכ"ב] אם לברך אחר ז' בלי בעילת [אחרת], ועיין לקמן בכ"ם סק"ד, ועיין בכני אהוכה פ"י מהלכות אישות (הע"ם) (הע"ז): (סעיף ד') שם. ברכה. נ"כ, וכמשמ אמותם עצמו, עיין משוכתי [אהע"ז ח"א סי' שכ"ב]:

(חז) ז) **אבל אם היו האוכלים וכו'.** נכתוב לו כמולה, לז מהני פנים חדשות כל ז'. ואפילו אם רק אחד פנים חדשות מברכים בשבילו, כ"כ הר"ן [כתובות ג' ע"א מדפי הרי"ף] וכ"כ כ"מ [אות ט'], וכיו"ל סימן של"ח [סוף אות ד'] כתב כ"מ [ד]אחר בילת מצות אין מברכים אשר ברא ושהשמחה במעונו, ומכ"ש דאין מברכים ז' ברכות, ובש"ך [שם סק"ז] הביא דבריו. ומימה, דהא מדינא דש"ס [שם ה' ע"א] כמולה נבעלת ליל ה' ומנינ [שם ד' ע"ב] מברכים על שבעה: (ז) ח) **וכן פשט המנהג.** מהרש"ל [המובא בט"ד סק"ד] פוסק כדעה קמייתא, היינו דעת הרמב"ם [פ"ב מברכות ה"י]: ט) **לילה ויום.** כגר כמצמי [לעיל סק"הז] [ד]כוב פוסקים מולקים ע"ז, לכן כתבו הפוסקים [ראה רא"ש שם פ"א סי' י"ג] טעם למה מברכים בגלל שבת ובשמחת, ומי (היו) [היה] ס"ל כפוסקים דמברכים בשביל פנים חדשות לילה ויום לא קשה מידי, דהא שבת היא פנים חדשות. ולדעת רמ"א שהביא כאן דעת פוסקים אלו

בית מאיר

בגל הדשים ומצאת כאן אות הצין לעשיר מה יש חענינה מאן לפי דעתן

כ) במה דברים אמורים כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנישואין יזשמעו הברכות זמאבל אם היו האוכלים אחרים שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין מברכין בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות בדרך שמברכין בשעת נשואין טוהוא שיהיו עשרה וחתן מן המנין יחכד)ויש אומרים שאפילו היו בשעת החופה ידוישמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרו פנים חדשות ומברכין בשבילם שבע ברכות אחר ברכת המזון יוכן פשט המנהג. הגה יש אומרים דאם היו שם פנים חדשות יאמע"פ שאין אוכלין שם אוכלין שם מברך בשבילם יבוילילה ויום (הר"ן פ"ק דכתובות כה"ו).

ציונים ומקורות כג) רמב"ם שם. כד) טור. ובציוני הגחלת צבי: רא"ש פ"ק דכתובות [סי' י"ג]. כה) כ' ע"כ מדפי הרי"ף.

ט) **והוא שיהיו י' וחתן מן המנין.** כגר כתב זה בסעיף ד', ולשון הרמב"ם [פ"ב מברכות ה"י] שהעמיק גרם לו לכותבו פעם שנית. ואפילו בשביל אחד שלא שמע עדיין הז' ברכות מברכין בשבילו, וכן הוא בכ"מ [אות ט'] ופשוט הוא: י) **וי"א שאפילו היו בשעת החופה.** כך כתב הרא"ש בפסקיו [בתובות פ"א סי' י"ג]:

יא) **אע"פ שאין אוכלין שם.** רק שעומד שם בשעת הברכה. ומ"מ נראה שצריך שיהיו כני הסופה שמחים על (ביאתו) [ביאתן] שם ואף שלא הרבו בשבילם מ"מ ראוי להרבות בשבילם, וכמו שאלמוד אחר זה [סקי"ג]:

יב) **לילה ויום.** דהיום נמשך אחר הלילה, וכל היום נקרא עדיין פנים חדשות. אבל מדברי הרא"ש [שם] לא משמע כן, שכתב, יומא קמא יש מפרשים שעדה קמייתא, משמע [ד]מיל בו ביום בשעדה שניה לא מיקרי פנים חדשות ולכל שעדה צריך פנים חדשות:

ערך לחם

סעיף ז'. כל שבאו פנים חדשות ועומד שם, אע"פ שאינו אוכל, מברך ז' ברכות אחר ברכת המזון. [ר"ן כתובות ב' ע"ב מדפי הרי"ף בשם הרמב"ן].

טורי זהב

סעיף ד' [ד] **"ושמעו הברכות.** ז"ל רש"ל, ואני כתבתי בספרי [יש"ש כתובות פ"א סי' י"א] [ד]רוקא שלא היו שם בשעת הברכות:

נחלת צבי

יב. **במה דברים אמורים כשהיו כו'.** פירוש, דמה שמברכין אחר ברכת המזון, לבד אינו אלא כשהיו האוכלים כו'. כן היא דעת הרמב"ם [פ"ב מברכות ה"י]: יג. **והוא שיהיו עשרה וחתן מן המנין.** פירוש, דברכת המזון אינו שמברכין בפמות מי' כדלעיל בסמוך סעיף ד'. אבל ודאי דלא קאי אפנים חדשות, דבפנים חדשות אפילו באחד אבי וכמו שמשמע מכל הפוסקים. וכך פירש מ"ו ז"ל [הב"ח אות ט'], ופשוט הוא:

רשה מ"ש עה גינין הארם בחחיבת הענינה

נור אריה

ד. **נחלת צבי סקי"ב. כן היא דעת הרמב"ם.** ולא נהגו כמנהגו. הכל"ש [נשובות ע"א ע' י"ג] הטור וכדק הבית: ה. **וכן פשט המנהג.** אם הבית שני בנין וכמוך ז' ימים של משתה הא' נאו פנים חדשות כדי להמנע שם בעד תמנות הכ', לא מיקרו פנים חדשות לענין זה הואיל ולא נאו מחמת המתן הראשון. הרמ"ף (ר' משה פרבתצאלו) קונטרס כמ"י:

ביאור הגר"א

יח. **במה דברים אמורים כו'.** גמ' שם: יט. **הם שעמדו כו'.** רמב"ם [פ"ב מברכות ה"י]: כ. **ויש אומרים כו'.** הכל"ש שם [פ"א סי' י"ג]:

כא. **ויש אומרים דאם כו'.** הר"ן [שם ב' ע"ב] בשם הרמב"ן: כב. **לילה ויום.** שם [בר"ן בשם הרמב"ן] בשם מוס':

באר הגולה

מ. שם (בגמרא, וכפירוש הרמב"ם פ"ב מברכות ה"י). נ. טור, **וכפירוש "רש"י שם.** ס הובא בב"י בשמה, ולפיזו בדשיי ליתא, ועיין רא"ש שם פ"א סי' י"ג

פתחי תשובה

שברכו בשעת החופה שמותרין להתיחד ואף שלא נתיחדו עדיין כו', ע"ש. [ומ"ש בשערי תשובה באו"ח סימן קל"א סקי"ד וז"ל, עיין באהע"ז סימן ס"ב דבתר סעודה ראשונה אזלינן, עכ"ל, ט"ס הוא וצ"ל לא אזלינן, וכ"כ בספר מעין גנים בסימן זה]. ובענין שכתב הכנסת יחזקאל הנ"ל שאין מקום לומר דאזלינן בתר מעת לעת, הנה בשערי תשובה באו"ח סימן קל"א [שם] מביא בשם גינת ורדים [או"ח] כלל א' סי' כ"ח דד' ימים שלמים בענין, והמחזיק ברכה [או"ח שם בקו"א] כתב דלענין נפילת אפים שפיר דמי אבל לענין ז' ברכות צריך להתישב, ע"ש. ועיין בספר המקנה בקונטרס אחרון הביא ראיה מהש"ס דאפילו שעה אחת סמוך לערב עולה ליום א' למנין ז', וכן עיקר. ועיין עוד בשערי תשובה באו"ח סוף סימן קפ"ח בענין אם נמשכה סעודת יום ד' עד ליל ח', הביא שם בשם גינת ורדים [שם] דאף להפוסקים לענין הזכרה של שבת או ר"ח [ד]אזלינן בתר התחלת הסעודה, אבל לענין ז' ברכות ודאי אין לברך, ע"ש. ועיין באר היטב כאן סק"ה בשם כנה"ג, וצ"ע: סעיף ד' יג. **אבל אם היו האוכלים.** עיין ב"ש [סק"ז] מה שתמה על הב"ח ביו"ד סימן שצ"א. ולכאורה כזה היה לו לתמוה על הרמ"א ד"ל שם [סעיף ג'] בשם הרוקח, עיין בספר בית מאיר מ"ש בזה [ועיין בספר המקנה בקונטרס אחרון [סעיף ו'] ובתשובת חתם סופר [אהע"ז ח"א] סי' קכ"ב מ"ש בזה]: יד. **שלא שמעו.** עיין באר היטב [סק"ז] דאפילו אם רק אחד פנים חדשות כו'. ועיין בספר זכור לאברהם [אלקלעי ח"ב אהע"ז אות ב'] שכתב [ד]אשה לא חשיבא פנים חדשות, דאין פנים חדשות אלא למי שראוי להימנות בעשרה של ברכת חתנים, כ"כ מהר"ר בצלאל [שטמ"ק] פ"ק דכתובות דף ד' [ע"ב בשם התוס'], ולפ"ז ה"ה עבדים וקטנים לא חשיבי פנים חדשות, ע"ש. וכתב עוד [שם], אם התחילו ברכת חתנים בעשרה ויצאו מקצתן, וכן אם התחילו בפנים חדשות והלכו, גומרין, ע"ש:

ראש פינה - עקבי הבית

סק"ז, ותימה דהא מדינא דש"ס כו'. עיין נקוטרס אחרון להמקנה [סעיף ו'], מרן המגינת דש"ס לא היו פוסקין אחר בילת מצוה ועדיין היתה שמחת החופה קיימת, מש"כ לדידן דקי"ל [להלן סימן ס"ג סעיף א'] כועל בעילת מצוה ופוסק ומפסקה שמחת החופה, לכן יש מקום לדברי הכ"ח, ע"ש, וא"כ סוב אמרינן פסק [ברכות] להקל: סק"ח. **כדעה קמייתא כו'.** ומקמחת פסק ברכות להקל כמ"ש הכ"ש לעיל [סק"הז], וא"כ מי שהיה אצל החופה אינו נקרא פנים חדשות: סק"ט. **רוב פוסקים חולקים כו'.** עיין לעיל סק"ה דש"ל דנ"מא קמא היינו

ראש פינה - חלקת השדה

סק"ט. **ולשון הרמב"ם כו'.** עיין מה שכתבתי לעיל סק"ה דד"ל כאן שבסעיף ד' העתיק מהרמב"ם הלכות אישות וכאן מהלכות ברכות: סקי"ב. **משמע בו ביום כו' לא מיקרי פנים חדשות כו'.** לענ"ד י"ל דהא הרא"ש לא קאמר רק דסעודה קמייתא מברכין אף שאותם האנשים כולם שמעו הברכות בחופה, ואף שלא אכלו עד הלילה שהוא יום שני, מ"מ הסעודה [ה]ראשונה בעצמה הויא כפנים חדשות כיון שלא אכלו

מעודה קמייתא ביום ראשון, אבל אם אכלו באותו יום פעם אחת אין מברכין בסעודה פנים, וא"כ בשאר ימים בפנים חדשות. ועיין מה שכתבתי בביאורי לא"מ סמ"ב:

שכידו לשמות וכל שלא פי' יכול לשמות מקום אין מברכין שמתם בשמחה מתמילין אחר השמחה ל"כ ס"ם נמי כשפי' בדרך ונשתהם בחופן שלא פי' יכול לשמות עמה ברחוי לם מתמילין מעת שבא למקום קבוע ואז מתחיל לשמות ז' ימי המשתה ונם דברי הרא"ש יש לפרש דוקא כשהי' יכול לשמות היכף ובשביל שלא עשה שעודם רק אח"כ מ"מ מתחיל מעת נשואין אבל כשלא פי' יכול לשמות אז מודם דמתחיל מעת שיכול לשמות עמם וא"ל לדחוק בדברי ר"י כמו שדחקו הב"י וא"מ ובזה יש לפרש על נכון לשון הרמב"ם לעיל נשים רבות כאחד ביום אחד ודו"ק:

סעיף ז. **ברכה** זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא: הג"ה. וי"א דאף אשר ברא אין מברך כל ז' אלא כשמזמנים אחרים אבל אם אוכל עם בני ביתו אין מברכין (סר"ן בשם הרמב"ן) וכן נוהגין. במד"א בשהיו האוכלים (ט) הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות (י) אבל אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נשואין מברכין בשבילם אחר בהמ"ז ז' ברכות כדרך שמברכין בשעת נשואין (יא) והוא שיהא מ' וחתן מן המנין וי"א שאפי' היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון וכן פשט המנהג: הג"ה. וי"א דאם היו שם פנים חדשות אעפ"י שאין אוכלין שם מברך בשבילם (יב) לילה ויום (הר"ן פ"ק דכתובות):

(ט) **הם** שעמדו בברכת הנשואין. מבואר דעתו דאפי' בשעודם קמייתא ביום ראשון לא מהני רק בפ"ת שלא שמעו בעת נשואין ולא יכולתי לעמוד על דעת הב"ש בס"ק ה' שכתב דדעת הרי"ף ורמב"ם דיומא קמא כל היום מברכין והוא אמוה דדעת הרמב"ם מבואר בהיפך ובוודאי אין לפרש דהרמב"ם לא קאי רק על עשה ימים האחרונים אז בעי פ"ת שלא היו בחופה אבל ביום א' לא בעי פ"ת דהיכן נזכר זה בדברי הרמב"ם ולא זכר רק בלי פ"ת כל ז' אשר ברא ובפ"ח ז"ב רק בהלכות אישות בעת נשואין זכר ז"ב ובריור דלהרמב"ם אפי' ביום א' אפי' בשעודם קמייתא לא מהני רק בפ"ת שלא היו בחופה וכן מבואר בכ"מ וכ"י בהדיא לדעתו:

(י) **אבל** אם היו האוכלין אחרים. עכ"ם סק"ז ובסמוך אבאר דמדברי הרמב"ם נופא יש לדקדק שלריך שעדה פ"ת ולכך כתב האוכלין אחרים ושל זה כתב והוא שיהיו י' וסיימו שהאוכלין יהיו י'. ושוד כתב בשם הב"ח דאחר כילת שלוה אין אומרים כלום ושע"ך הביאו כי"ד ולא אבר דבריו והוא אמם עליו דבחולה נבעלת כליל ס' ואמיא עלה מברכין כל ז'. ובאמת דברי הב"ח נראין בסברא דהא לכ"ע עיקר הברכה משום שמחה היא ואין שמחה רק בחופה וכשמזמנין אחר החתן והכלה לריך לתכין להם שם בית חתנים שישמחו ביחד ואל"כ ליכא שמחה וליכא ברכה א"כ בזה"ז דקיי"ל בועל בעילת מלוה ופורש וכנדה מסויגין לא ואסור לשמוח עמה וכל שאר ריחוק כמו בנדה א"כ שמחה זו מה זו עושה והם ריחוקים זה מזה ואיזה שמחה שייך בזה וכשפטרו החתן מסובה כל ז' פירש"י שעשה בסובה שהחתן בוש שם לשחק עם כלתו מבואר שעיקר השמחה שהחתן שמח עם הכלה ומשחק עמה בחופה שלהם כל ז' ועכשיו שהיא בנדה אלו בעלה השמחה היכף אחר ביאת מלוה ואין כאן לא שמחה ולא ברכה. ומה שהקשה הב"ש לק"מ דבימי הברייתא לא הי' הדין בועל בעילת מלוה ופורש רק לשהייתן דפרק תינוקת ואפי' האמוראים כתב הב"מ בהלכות א"ב דמשמע מדברי הרמב"ם דרק בהגיע זמנה לראות פסקו רב ושמואל בועל ופורש ולא בקבעם רק מנהג שנהגו אח"כ ולא עשאה בכל ישראל רק אחר הגאונים ולא בימי חכמי הש"ס. גם יש לומר דבש"ס מיירי שלא ראתה דם כלל ולא חשבו אז שמא חיפה שכבת זרע וכ"ש בתשה שיש לה ווסת קבוע ובטל אותה בחוך ימי ווסתה ולא ראתה דם שאין מקום לחוש שמא חיפה דמאיזה לד אחוש שלא בשעת ווסת לדם ואי דניחוש לדם בחולים כיון דטהור נמור הוא מאיזה לד ניחוש ואי אמו רואין דם חשבו לעמאו כמו דם נדה ולא כשאין רואין שום דם. ועוד דאז היו בקיאין בהמי' וכל שלא מלאו דם לא חשבו שמא חיפה ש"ז. ועכ"פ אין מכל זה שום דחי' לדברי הב"ח ודבריו נראין מאוד בסברא כמ"ש ועמ"ש לקמן סי' ס"ג בדין בועל בעילה מלוה ופורש עוד מזה:

(יא) **והוא** שיהיו י' וחתן מן המנין. הב"ח כתב דסמחבר זכר רק לשון הרמב"ם אבל לא הי' כוונתו שלריך עשרה פ"ת ובאמת בדברי הרמב"ם נופא יש לדקדק כי למה לא זכר שיהיו גדולים וב"ח כמו שכתב בהלכות אישות א"כ והם דברי המחבר בס"ד. לכן נראה לי דוודאי בהלכות אישות דמייירי בעת החופה בוודאי כל שאין שם י' גדולים בני מורין אין מברכין אבל כאן דלא מייירי רק לענין פ"ת ויש שם בלא"ה הרבה ולא בא לומר רק שהאוכלין החדשים יהיו עשרה וכיון שיש לענין קדושה הרבה ישראלים לא איכפת לן מה שפ"ח אינן ב"ח כי החיוב לברך על כל בני הסעודה כל שיש פ"ת עשרה ובני החופה הם ישראלים רבים ודו"ק:

ולענין עיקר הדין נראה לי עיקר כדברי הרמב"ם ז"ל דלדעת החולקים מיקשי להו מה שבינו מברכין לבתולה שבעה ולאלמנה יום אחד כיון דלדעתם יום אחד מברכין בלי פ"ת ז' ברכות א"כ הך בתולה שבעה לא דמי לאלמנה יום אחד ולדברי הרמב"ם אתי שפיר דאי איכא פ"ת נ"מ לענין ז' ברכות ובלי פ"ת נ"מ לענין אשר ברא וכן מבואר למעיין בפירש"י ז"ל שבא לפרש דברי הרמב"ם ממש וכן הא דמוקי מימרא דר"ה אלמנה איהי עטונה ברכה ז' ימים אבל יום אחד בעינן והשתא אי ס"ד דלא בעי פ"ח בלל א"כ בתולה נמי רק יום אחד ולא ז' וברור דאפי' ביום ראשון בעי פ"ת בין בבתולה בין באלמנה" ושפיר קאמר אלמנה איהי עטונה ברכה ז' בלי פ"ח לא בעי אשר ברא ז' רק יום אחד ובפ"ח לא בעי ז' ברכות רק יום אחד ובבתולה בלי פ"ח אשר ברא ז' ובפ"ת ז"ב כל ז' וכן הא דתניא מברכין ברכת חתנים בבית חתנים בעשרה כל שבעה. ואמר עלה רב יהודא והוא שבאו פ"ח משמע דאבל שבעה קאי דבעי פ"ח [ושיינו כיון דנקט בבית חתנים דייק לי' דז"ב קאמר דאשר ברא לא בעי בית חתנים דוקא רק כל שהחתן והכלה שם אף שאינן. בחופת חתנים ואפי' אחד מזמן אותם כיון דמזינן דלא בעי שמחה כ"כ דלא בעי פ"ח] דבבית חתנים הכוונה בסעודה שם לאחר הנשואין ועל זה קאמר רב יהודא דכל ז' בעי פ"ח. ונראה לי דאפי' הי"א שבבית המחבר לא פליגו רק ביום א' דיכון דאכתי לא אכלו בני החופה עיקר השמחה בסעודה ראשונה ולא בעי פ"ח אבל כל ז' דבבר אכלו בני החופה סעודה ראשונה רק שבאו פ"ח שלא אכלו והם שמעו ברכת נשואין אשר דב"ע מודי דאין מברכין עטורם ז' ברכות כיון שבבר שמעו ז"ב ועיקר השמחה כבר נעשה בסעודה ראשונה ביום ראשון ועמ"ש עוד בסמוך:

(יב) **לילה** ויום. בכאן הביא הרב דעת הר"ן ולא כתב שנהגו כך ואדרבא מדכתב בסמוך ס"ח דהמנהג לברך בסעודה נ' משום דרשה מבואר דבחול לא נהגו כך והיינו דלא ס"ל דפ"ח מהני כל היום או לילה ויום ולכך הוצרך הרב ליתן טעם למה בשבת נהגו לברך בס"ג מכח הדרשה ולק"מ קושית הב"ש ס"ק ט':

סעיף ח. **י"א** שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני ארם (יג) שמרבים בשבילם

אירוסין וחתנים — אלא דמ"מ קשה, דעכ"פ אם עונין החתן וכלה אמן אחר הברכות, הלא עי"ז איכא הפסק בין ברכת גורא פרי הגפן לבין השתיה וצ"ע.

סימן ק

בענין חופה שאינה ראויה לביאה מחמת איסור דרבנן אם קונה.

א) בס' שער המלך (ה' איסורי פ"י קונטרס חופת חתנים סעיף ו'), הביא להסתפק לדעת הרמב"ם דחופת הה היינו קונה, אם בעינן שיהא ראוי לביאה בין מדאורייתא ובין מדרבנן, או נאמר דדוקא בדלא חזיא לביאה מן התורה כגון דאיסורא דאורייתא רביע עלה, אמנם בדחזי ליה מן התורה אף דמדרבנן לא חזי חופה דחזיא לביאה קרינן ביה, ונפקא מינה לנכנסה לחופה בתוך ז' ימי נקיים דאין איסורו אלא מדרבנן דיש לומר דחופה הראויה לביאה היא עיי"ש. ויש לחמוה, דגם בז' ימי נקיים היא אסורה מן התורה כל זמן שלא עברה וכמבואר ברש"י שבת (יג:) ד"ה בנדת. ואף למאי שכתבו התוס' שם שהגו לעבול ב' עבילות, אחת לסוף ז' לראייתה שהיא עהורה מן התורה בהך עבילה, ואחת לסוף ימי ליבון עיי"ש, מכל מקום מה הביא השער המלך ראיה מדברי הגהות אשרי (כתובות פרק אע"פ) דמוכח דאף בז' ימי נקיים דרבנן סבירא ליה דלא חשיב חופה הראויה לביאה, וכן הביא מדברי הרב משאת בנימין (סי' ל"א) שכתב שמה שנוהגין לעשות נישואין לבתולה בערב שבת שעובלין אותה לערב ובועלה, שלדעת הרמב"ם דחופת נדה לא קנה לא יפה הם עושין שנמלא שקונה אותה בשבת. ומוכח שאפילו בז' ימי נקיים דאיסורא מדרבנן ס"ל דלא קנה עיי"ש. וקשה הרי הני פוסקים מיירי בזמן הזה שאין עובלין בסוף ז' לראייה, ונמצא דהוי עמאה מן התורה גם בשבעה נקיים עד שתעבול. ולראה דכונתו ז"ל בכלה שלא הגיע זמנה לראות, דצריכה ז' נקיים רק משום דם חימוד דהוי דרבנן וכעו"ז יו"ד (סי' קל"ב סק"א). ועיין ב"ש (סי' ס"א סק"ב). ואכתי קשה דא"כ מאי מייתי ראיה משו"ת משאת בנימין, ונמצא מיירי בכלה שהגיע זמנה לראות וכל שלא עבלה אסורה מן התורה. ושוב ראיתי בפתחי תשובה אהע"ז (סי' ס"א סק"ד) שעמד בזה.

ב) ובעיקר הספק יש להעיר ממה שדנו האחרונים ז"ל אם אינו ראוי מדרבנן הוי אינו ראוי מן התורה — עיין בזה בס' מלוא הרועים (אות א' בענין איסור דרבנן אי מקרי אינו ראוי מן התורה) שהאריך בזה, והביא מהא דסוכה (כג.) בעושה סוכתו על גבי גמל דרבי מאיר מכשיר ור"י פוסל, ונעמא דר"י דכתיב תג הסוכות תעשה לך שבעת ימים סוכה הראוי לשבעה, ור"מ סובר הא נמי מדאורייתא חזי, הרי דפליגו אם אינו ראוי דרבנן הוי ראוי מדאורייתא. ועיין מה שהאריך בזה בס' חמדת ישראל (ח"א קונטרס תורה אור). ועיין חידושי הגרע"א לשו"ע או"ח (סי' תרמ"ו טו"ז סק"ו) דענבים דמוחר לנוקטו מן התורה ורק מדרבנן אסור הוי דיחוי רק מדרבנן עיי"ש. הרי דפשיטא ליה דאינו ראוי מדרבנן חשוב ראוי מן התורה.

ג) בב"ש (סי' ס"א סק"ד) רצה להביא ראיה בחשב חולנית מסוכנת שכנסה לחופה דהוי חופה, מהא דקי"ל ביבמות (מ:) דיש חופה לפסולות דהיינו אלמנה לכהן גדול שהכניסה לחופה ולא נבעלה ולא קידשה כבר אעפ"כ בכניסתה לחופה פסלה מתרומה דבי נשא, ואע"ג דלעולם לא תהיה ראויה לביאה, א"כ הוא הדין מסוכנת עיי"ש. ולכאורה אין ראיה מהא דיש חופה לפסולות, דהתם משום הכי אינה אוכלת בתרומה משום קנס, דהא בפשעות אין חופה קודם קידושין — עיין פתחי תשובה (סי' ס"א סק"א) ולעיל תשובה (סי' ל"ח) — ואעפ"כ פסלוה לתרומה משום קנס, אבל אין מזה ראיה לחופת מסוכנת כיון שאינה ראויה לביאה.

סימן קא

ע"ד אם נשים ועבדים וקטנים הויין בכלל פנים חדשות לענין ברכת חתנים.

א) בגמרא כתובות (ח:) מנין לברכת חתנים בעשרה, נמקהלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל. וכתבו התוס', אע"ג דמקהלות תרי קהלות משמע, אין סברא לחלק בין עשרה לעשרים לענין שום מילתא ומקהלות דעלמא בעי למימר, ומיהו בירושלמי דרש במקהלות חסר כתיב עכ"ד. והעיר הרפלאה ז"ל דהוי להו לתרץ. דקרא אחי לאשמעינן שמברכין גם בפעם אחרת היכא דאיכא קהל רב דהיינו דאיכא פנים חדשות, וא"כ שפיר איכא שתי קהלות, ואיצטריך דהא קיי"ל דאפילו בשביל אחד שמרבין הסעודה בשבילו הו"ל פנים חדשות כמו שכתבו הפוסקים, ולא הוי ליה שתי קהלות עכ"ד. ובחידושי חתם סופר ז"ל כתובות (ח:) כתב לתרץ קושיית הרפלאה ז"ל, דאין נומר דתרי מקהלות אחיא לפנים חדשות, דהא כתב הרמב"ם (עיין פ"י מאישות ה"ה ופ"ב מברכות ה"ט) דלברכת חתנים בעינן עשרה אנשים גדולים ובני חורין, והיינו דברכת חתנים הוי דבר שבקדושה ולכן בעינן עשרה אנשים בני חורין דוקא, דומיא דתפלה וכמש"כ הב"י, משא"כ לפנים חדשות כל שמרבין הסעודה לכבודו מברכין עבורו אפילו אשה ועבד וקטן, ואיך כייל הני תרי מקהלות בהדדי, ועל כן הוכרח הירושלמי לומר דמקהלות חסר כתיב. וראיתי בקובץ יגדיל תורה (חוברת ב' סימן ג'), שהקשו על הח"ס ממה שכתב בשיטה מקובצת כתובות (ח:) בשם התוס', דאינו קרוי פנים חדשות אלא כשבא אדם חשוב דלא הוה תמן מעיקרא שראוי להרבות שמחה בשבילו, ואשה לאו בת הכי כלל אע"פ שהיא חשובה, שאין פנים חדשות אלא למי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים עכ"ד, וכן הוא בחידושי הריעב"א שם. והובא בפתחי תשובה (אהע"ז סי' ס"ב סקי"ד).

ג) בב"ש (סי' ס"א סק"ד) רצה להביא ראיה בחשב חולנית מסוכנת שכנסה לחופה דהוי חופה, מהא דקי"ל ביבמות (מ:) דיש חופה לפסולות דהיינו אלמנה לכהן גדול שהכניסה לחופה ולא נבעלה ולא קידשה כבר אעפ"כ בכניסתה לחופה פסלה מתרומה דבי נשא, ואע"ג דלעולם לא תהיה ראויה לביאה, א"כ הוא הדין מסוכנת עיי"ש. ולכאורה אין ראיה מהא דיש חופה לפסולות, דהתם משום הכי אינה אוכלת בתרומה משום קנס, דהא בפשעות אין חופה קודם קידושין — עיין פתחי תשובה (סי' ס"א סק"א) ולעיל תשובה (סי' ל"ח) — ואעפ"כ פסלוה לתרומה משום קנס, אבל אין מזה ראיה לחופת מסוכנת כיון שאינה ראויה לביאה.

סימן קא

ע"ד אם נשים ועבדים וקטנים הויין בכלל פנים חדשות לענין ברכת חתנים.

א) בגמרא כתובות (ח:) מנין לברכת חתנים בעשרה, נמקהלות ברכו אלקים ה' ממקור ישראל. וכתבו התוס', אע"ג דמקהלות תרי קהלות משמע, אין סברא לחלק בין עשרה לעשרים לענין שום מילתא ומקהלות דעלמא בעי למימר, ומיהו בירושלמי דרש במקהלות חסר כתיב עכ"ד. והעיר הרפלאה ז"ל דהוי להו לתרץ. דקרא אחי לאשמעינן שמברכין גם בפעם אחרת היכא דאיכא קהל רב דהיינו דאיכא פנים חדשות, וא"כ שפיר איכא שתי קהלות, ואיצטריך דהא קיי"ל דאפילו בשביל אחד שמרבין הסעודה בשבילו הו"ל פנים חדשות כמו שכתבו הפוסקים, ולא הוי ליה שתי קהלות עכ"ד. ובחידושי חתם סופר ז"ל כתובות (ח:) כתב לתרץ קושיית הרפלאה ז"ל, דאין נומר דתרי מקהלות אחיא לפנים חדשות, דהא כתב הרמב"ם (עיין פ"י מאישות ה"ה ופ"ב מברכות ה"ט) דלברכת חתנים בעינן עשרה אנשים גדולים ובני חורין, והיינו דברכת חתנים הוי דבר שבקדושה ולכן בעינן עשרה אנשים בני חורין דוקא, דומיא דתפלה וכמש"כ הב"י, משא"כ לפנים חדשות כל שמרבין הסעודה לכבודו מברכין עבורו אפילו אשה ועבד וקטן, ואיך כייל הני תרי מקהלות בהדדי, ועל כן הוכרח הירושלמי לומר דמקהלות חסר כתיב. וראיתי בקובץ יגדיל תורה (חוברת ב' סימן ג'), שהקשו על הח"ס ממה שכתב בשיטה מקובצת כתובות (ח:) בשם התוס', דאינו קרוי פנים חדשות אלא כשבא אדם חשוב דלא הוה תמן מעיקרא שראוי להרבות שמחה בשבילו, ואשה לאו בת הכי כלל אע"פ שהיא חשובה, שאין פנים חדשות אלא למי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים עכ"ד, וכן הוא בחידושי הריעב"א שם. והובא בפתחי תשובה (אהע"ז סי' ס"ב סקי"ד).